

Metafore i metonimije u interakciji

Konceptualna metafora i konceptualna metonimija kao najvažnije figurativne kognitivne operacije mogu dati pečat dijelu nekog iskaza ili pak cijelom iskazu. Pri tome se može raditi o jednoj jedinoj konceptualnoj metafori ili metonimiji leksikaliziranoj u samo jednom izrazu, ali vrlo često one nisu izolirane, već se pojavljuju u društvu drugih metafora i metonimija. Kod metafora možemo tako imati slučajeve gdje je ciljna domena ista, ali se rabe različite izvorne domene. Isto je tako moguće da je i ciljna i izvorna domena ista, a razlika je samo u specifičnim realizacijama izvorne domene. Unutar nekog diskursa možemo naći i srodne metafore koje se razlikuju prema razini (npr. jedna visokorazinska i jedna ili više nižerazinskih). U slučaju konceptualnih metonimija nailazimo na višeslojne metonimije gdje jedan koncept može istovremeno biti cilj jedne metonimije, ali i izvor za drugu. Konceptualne metonimije mogu se pojavljivati i u lancima različite kompleksnosti.

Naravno, metafore i metonimije mogu se i međusobno isprepletati, i to na više načina i razina. Barcelona (2000) tako zastupa stav da metonimija motivira sve metafore, dok Kövecses (2013) smatra da se korelacijske metafore temelje na metonimijama. Goossens (1990) pak uvodi pojam metaftonimije kako bi označio njihovu interakciju na konceptualnoj razini koja rezultira jednim jezičnim ostvarenjem, pri čemu se mogu razlikovati četiri tipa odnosa: 1. metafora može nastati iz metonimije poopćavanjem, 2. metonimija može djelovati unutar metafore, 3. metafora može djelovati unutar metonimije, 4. unutar metafore može naposljetku doći i do demetonimizacije metonimije odnosno do odvajanja dijela od cjeline kao pretpostavke za djelovanje metafore. U svim tim slučajevima koje opisuje Goossens radi se o interakciji jedne konceptualne metafore i jedne konceptualne metonimije, no proučavanje jezične porabe pokazuje da interakcija može biti i znatno kompleksnije naravi te da može proizvesti pojave poput hiperbole ili antonomazije.

1. Uvod

1.1. Općenito o interakciji metafora i metonimija

Namjera je ovog priloga rasvijetliti mogućnosti u interakciji metafora i metonimija kao dvaju najvažnijih kognitivnih procesa koji značajno oblikuju

jezične strukture i njihovu uporabu. Jedan od preduvjeta da se može govoriti o njihovoj interakciji jest jasno razgraničenje tih dvaju procesa. Oboružani spoznajama o njihovim sličnostima i razlikama, u drugom ćemo dijelu priloga krenuti u razmatranje različitih načina i pojavnih oblika njihove interakcije.

Sam naslov ovog rada namjerno je dvoznačan jer pokriva više tipova interakcije. U prvom redu možemo pod time podrazumijevati supojavu metafore i metonimije, pri čemu se one simultano ostvaruju kao jedan jedini izraz. O tom je obliku njihove interakcije bilo dosta riječi u kognitivnolingvističkim radovima 90-ih godina i za njega se od tada upotrebljava naziv metaftonimija, koji je prvi uveo L. Goossens (1990).

Prije nego što se u drugom dijelu priloga posvetimo oblicima metaftonimije o kojima govori Goossens (4 tipa), razmotrit ćemo ukratko neke druge mogućnosti interakcije koju dopušta naš dvosmisleni naslov. Pod interakcijom metafora i metonimija možemo naime podrazumijevati i supojavu samo konceptualnih metafora ili samo konceptualnih metonimija. U nastavku drugog dijela priloga krenut ćemo od prikaza Goossensovih četiriju tipova metaftonimije. Iako je to vrlo često slučaj, pri tome se, kako ćemo pokazati, ne mora nužno raditi o samo jednoj metafori i samo jednoj metonimiji. Drugim riječima, u nastavku ćemo pokazati da je interakcija metafora i metonimija puno složenija i dinamičnija te da nadilazi uske okvire Goossensove tipologije.

1.2. Metafore i metonimije – sličnosti i razlike

1.2.1. Metafora kao krovna figura – pučki model tropa

Nerijetko se metafora drži generičkim ili krovnim pojmom, a ostale se figure smatraju podvrstama metafora. To je naročito vidljivo kada se razmatra kako se to odražava u samoj jezičnoj porabi kada govornici (koji su iz perspektive jezikoslovlja laici) reflektiraju o tome:

- (1) Bila je duhovita, vedra, opsjednuta seksom, ali na starinski, birvaktilski način, kada se one stvari ne nazivaju pravim imenima, i o svemu **se priča u metaforama, prenesenim značenjima**, dalekim i nimalo skurilnim aluzijama.
- (2) U tom slučaju, moguće je da osoba, koja u pravilu pati od osjećaja manje vrijednosti, izabere za uzor, **metaforički rečeno**, rimskog cara Nerona.
- (3) Kardinal Bozanić se, naime, poput ostalih crkvenih velikodostojnika, iznimno slabo snalazi **pod, metaforički govoreći, svjetlima reflektora**.
- (4) Umberto Bossi, neprijeporni vođa Sjeverne lige i glavni koalicijski saveznik Berlusconijske i Finijeva Puka sloboda, zaprijetio je da će njegova stranka „**ščepati puške**“ ako se ne promijene izborni listići za parlamentarne izbore u nedjelju i ponedjeljak. Valter Veltroni, vođa Demokratske stranke, zgraža se nad Bossijevim riječima, a Berlusconi se zgraža da je

Veltroni „bio i ostao komunist“, jer ne shvaća da Bossi „govori u metaforama“. Govor u metaforama nije nov u Italiji, osobito na jednoj strani: tako je i premijer Mussolini 1940. pri stupanju u rat spominjao „osam milijuna bajuneta“, pa se ispostavilo da je to metafora za batine koje je u sljedeće tri godine popila talijanska Kraljevska vojska.

U prvom primjeru implicitno se prenesena značenja poistovjećuju s metaforama iako se možda prije svega tu misli na eufemizme i, naravno, eksplicitno spomenute aluzije koje se mogu temeljiti na metaforama. U drugom je primjeru teško prepoznati što je rečeno metaforički – u slučaju rimskog cara Nerona kao negativnog uzora prije se radi o metonimijski utemeljenom modelu paragona ili uzora kako ga opisuje Lakoff (1987: 87). Ni treći primjer ne može se interpretirati bez metonimije. Izraz (*biti*) *pod svjetlima reflektora* podrazumijeva javnu pažnju i doista se temelji na metaforičkom poopćavanju odnosno prijenosu iz sfere javnog nastupa u kazalištu, koncertnoj dvorani, na političkom ili pak na znanstvenom odnosno stručnom skupu, no u podlozi tog izraza nalazimo metonimiju gdje dio tehničke strane javnog nastupa, tj. rasvjeta, stoji umjesto upravljanja odnosno privlačenja pozornosti. U posljednjem primjeru prvi istaknuti izraz, *šćepati puške*, nije primarno metafora, već metonimija. Radi se o radnji koja je početni preduvjet za oružani sukob, tj. početna faza u lancu radnji metonimijski stoji umjesto cijelog niza. Tek nakon te metonimije možemo imati metaforu ako se misli na bilo koji oblik borbe, a ne samo na oružanu. U slučaju osam milijuna bajoneta koje je svojevrsteno spominjao Mussolini očito se radi o metonimiji jer se broj bajoneta odnosi na broj vojnika za koje je on mislio da ih može mobilizirati za potrebe rata. Iz svih je tih primjera razvidno da se u svakodnevnoj jezičnoj porabi metafora vrlo često ističe kao krovna odnosno središnja figura, što je stav prema kojem se taj pučki model tropa zapravo i ne razlikuje puno od Aristotelova pristupa.

1.2.2. Metafore i metonimije – sličnosti i razlike u jezičnom ostvarenju

Gledamo li samo puki izraz, vrlo je teško razlikovati metafore od metonimija. Jedan te isti izraz može se rabiti kao metafora ili kao metonimija, što možemo vidjeti iz sljedećih primjera:

- (5) Tko su **mozgovi** iza ove operacije?
- (6) Ovaj element je „**mozak**“ stroja za pranje rublja, koji upravlja svim programima.
- (7) Sretan sam da je igrač poput Modrića, viceprvak svijeta s četiri osvojene Lige prvaka, htio biti član Intera. Nažalost, mislim da Real takvog igrača neće pustiti. On je **mozak** njihove momčadi. Ne znam kako bi nadomjestili odlazak Modrića, ali znam da bi Inter bio puno jači da nekim čudom dođe kod nas, rekao je trener talijanske momčadi, u kojoj već ima tri Hrvata, Perišića, Brozovića i Vrsaljka.

U primjeru (5) izraz *mozgovi* zapravo se odnosi na ljude koji su planirali operaciju, tj. imamo metonimiju tipa DIO UMJESTO CJELINE. U drugim dvama primjerima pod *mozgom* metaforički podrazumijevamo središnji element koji upravlja funkcioniranjem neke složene cjeline u okviru šire metafore STROJEVI SU OSOBE ODOSNO ORGANIZACIJE SU OSOBE.

U sljedećem nizu nedavnih autentičnih primjera preuzetih s interneta, osim prvoga gdje ima doslovno značenje, leksem *krdo* rabi se u prenesenom značenju. Prema Hrvatskom jezičnom portalu *krdo* se u prenesenom značenju rabi u pejorativnom smislu „mnoštva, mase podložne utjecajima, koja se ponaša neorganizirano, nasilno, bezglavo“:

- (8) Oko jedan sat nakon poroda može stati na noge, a ubrzo zatim i trčati te **slijediti krdo**, jer mu jedino ono pruža relativnu zaštitu od napada zvijeri.
- (9) Što se tiče životnog puta imaš u životu dva izbora, ili **slijediti krdo** što znači imati partnera, djecu, obitelj ili biti sam.
- (10) Zapravo, moraš samo slijepo **slijediti krdo** i držati se pravila sezone. Razmišljati kao većina. Disati kao većina. Šutjeti kao većina. Prihvaćati ono što je ponuđeno i ne pokušati se izdvojiti.
- (11) Većina i dalje više voli **slijediti krdo**, nego vlastitu logiku.
- (12) Ne morate slijepo **slijediti krdo**, no uzmite to kao znak upozorenja i pitajte dosadašnje kolege zašto su odlučili otići.
- (13) Ja samo bezumno **slijedim krdo**, budući da sam dio gomile u kojoj svi žure kao ovce na klanje, vukući sve ostale sa sobom?

Tim primjerima mogli bismo dodati i sljedeći, gdje se čini da opet imamo doslovnu porabu:

- (14) Ako vam se čini pretjeranim, dobro je istaknuti da Novogratz 10-20% svojeg bogatstva ima u kriptovalutama, a njegova izjava „čujem **krdo** kako dolazi“ mnoge je dodatno zaintrigirala...
- (15) Vidjeli su susjedovo **krdo** u magli.

Detaljnija analiza pokazuje da situacija nije takva kakvom se čini u prvi mah i da u prvom nizu primjera nemamo slučajeve s po jednom jednostavnom metaforom, nego da su prisutni i elementi metonimije, odnosno da nije riječ o samo jednoj metafori. Ne radi se samo o metafori LJUDI SU ŽIVOTINJE, već se specifičnije radi o metafori LJUDI SU ŽIVOTINJE KOJE ŽIVE U GRUPI, a jedna je od implikacija te metafore da se svi članovi takve grupe ponašaju na jednak način. U izrazu *slijediti krdo* leksem *krdo* metonimijski označava ponašanje grupe. Što to konkretno znači u pojedinom slučaju, razvidno je iz samih primjera: voditi stereotipan način života, birati određene modne predmete,

djelovati bez razmišljanja, napustiti radno mjesto u nekom poduzeću ili tvrtki itd. Istovremeno vidimo da se u primjerima (9–13) govori o različitim situacijama, pa je i ciljna domena za metaforu donekle različita.

U primjerima (14) i (15) može se zamijetiti da se temelje na metonimijama. Krdo se ne može percipirati sluhom, već primarno vizualno. Ono što se može čuti jest zvuk koji krdo proizvodi pri kretanju, što znači da u primjeru (14) imamo metonimiju tipa CJELINA UMJESTO DIJELA. Kako bismo bolje mogli razumjeti i analizirati te primjere, potrebno je ukratko istaći bitne razlike između konceptualne metafore i metonimije. U primjeru (15) moguće je zamisliti situaciju u kojoj je u magli viđeno recimo samo deset od ukupno dvadeset, koliko znamo da čini susjedovo krdo. Dakle vidjeli smo samo dio krda, ali ipak možemo rabiti izraz krdo bez kvalifikacije, kao da smo vidjeli cijelo krdo.

1.2.3. Metonimije (u kontrastu prema metafori)

U načelu konceptualne metafore i konceptualne metonimije trebale bi se dati razlikovati prema svojim definicijama. Tako se pojmovna metafora obično definira kao konceptualizacija i razumijevanje jedne pojmovne domene pomoću neke druge (usp. Lakoff i Johnson 1980: 5; Kövecses 2002: 4). Takvo određenje automatski povlači pitanje određenja konceptualnih domena, konceptualizacije te razumijevanja, a u pravilu i korespondencija ili preslikavanja između domena. Ne ulazeći ovdje dublje u problematiku definicije konceptualnih metafora, postavlja se pitanje uspješnosti definicija konceptualnih metonimija unutar kognitivne lingvistike koje su uglavnom modelirane prema predlošku definicije konceptualne metafore. Nažalost, ni jedna od definicija predloženih u literaturi „ne drži vodu“ u potpunosti. Ni najpopularnije određenje, ono koje nude Kövecses i Radden (1998: 39):

... a cognitive process in which one conceptual entity, the vehicle, provides mental access to another conceptual entity, the target, within the same domain, or ICM [Idealized Cognitive Model]

nije imuno na probleme jer je preširoko i dopušta različite zloporabe. Spomenimo ovdje samo jedan krupan problem u toj definiciji koji do sada uopće nije bio zamijećen u literaturi. Radi se o tome da ta definicija spominje samo jedan tip metonimije, DIO UMJESTO DIJELA, iako i sami Kövecses i Radden u tom istom radu, kao i mnoštvo drugih autora, govore o trima tipovima metonimije, kao što ćemo vidjeti u nastavku.

U kognitivnolingvističkoj praksi metonimije se najčešće određuju u kontrastu prema trima ključnim karakteristikama: prema tipu preslikavanja, prema broju uključenih domena te prema smjeru i broju preslikavanja.

Katkad se spominju i neka druga obilježja koja koreliraju s navedenima, poput različitog tipa polisemije ili različite funkcije metafore i metonimije.

Razlike između metafore i metonimije prema tipu preslikavanja

Kod konceptualnih metafora uspostavljamo niz podudaranja između dvaju entiteta koji se temelje na sličnosti (koja ne mora objektivno postojati, već je rezultat aktivne imaginacije).

(16) a. Predsjednik HNS-a i prvi potpredsjednik Vlade RH Radimir Čačić s današnje je konferencije za novinstvo HNS-a u Baškoj na Krku poručio da u zemlji postoje „**mrtva tkiva**“ u gospodarstvu koja je potrebno ukloniti kako ne bi predstavljala opasnost i za **zdrave** jezgre. U razdoblju smo „**snažne i radikalne dijete**“ koja je nužna da se dovedemo u okvire onoga što stvarno zarađujemo.

b. Kako bi „**ohladila**“ **zahuktalo gospodarstvo** što dovodi do jačanja valute, islandska vlada razmatra vezivanje tečaja krune za zajedničku europsku valutu.

c. Dijabetes je **tihi ubojica** i trebate ga se bojati.

Metonimiji se pak tradicionalno pristupalo kao odnosu zamjene koji, za razliku od metafore, ne počiva na sličnosti, već na bliskosti, pri čemu se kao bliskost uzimaju sve asocijativne veze osim sličnosti. To pojednostavljeno znači da su metonimije neki izrazi koji se rabe umjesto nekih drugih:

(17) a. **Bijela kuća** je odbila komentirati ovaj slučaj.

b. Ona je drži na **oku**.

c. Emigrirao je u **Ameriku** 1969.

U prvom primjeru u gornjem nizu izraz *Bijela kuća* rabi se umjesto američkog predsjednika i/ili njegove administracije, tj. vlade. U (17) b. *oko* je metonimija za pozornost, pažnju, a cijeli izraz *držati na oku* znači ‘paziti na nešto’. *Amerika* u (17) c. jest metonimija tipa CJELINA UMJESTO DIJELA te se najvjerojatnije odnosi na dio kontinenta, tj. Sjevernu Ameriku, a onda specifičnije, zbog još jedne metonimije istog tipa, najvjerojatnije na Sjedinjene Američke Države.

Ponekad se razlikuje više vrsta metonimije, npr. sinegdoha, antonomazija i metalepsa itd. Za neke su autore međutim to posebne figure, a ne podvrste metonimije. Razlike i sličnosti koje se pri tome navode vrlo su heterogene, a stavovi o tome njihovu odnosu ne samo neujednačeni već i zbunjujuće oprečni (v. Bagić 2012). Za Searlea (1993: 107) metonimija i sinegdoha specijalni su slučajevi metafore. Fontanier (1977 [1827]) i Bredin (1984) drže da se radi o situacijama u kojima dio stoji umjesto cjeline, vrsta umjesto roda, jedinka umjesto roda, jednina umjesto množine, odnosno predmet umjesto materijala. Genette (1980 [1972]) smatra sinegdohu inkluzivnom (odnos dijela prema cjelini), a metonimiju ekskluzivnom (odnos jednog dijela i drugih dijelova odnosno dijela i ostatka cjeline). Razlikuje dva tipa sinegdoha, poopćavajući

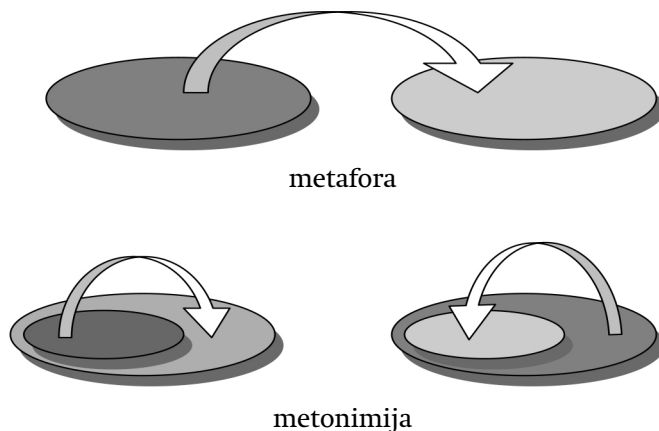
(kada krećemo od dijela i idemo prema cjelini, od posebnoga prema općemu) i partikularni (kada idemo od cjeline prema dijelovima, od općega prema posebnome). U kognitivnoj lingvistici (v. Lakoff i Johnson 1980: 36; Radden i Kövecses 1999: 31) sinegdoha se općenito smatra podvrstom metonimije gdje dio stoji umjesto cjeline, a vrlo se rijetko razlikuju kao posebne pojave (v. Seto 1999).

(18) a. No, naš **prvi reket** rješava pitanje osvajača drugog seta u 5. gemu.

b. I tu se vide napetosti između imperijalnih ciljeva predvođene politikom **Britanske krune** i okultno-oligarhijske politike predvođene Palmerstonom, jer interesi su djelomično bili identični a djelomično oprečni. **Kruna** je htjela pod svaku cijenu maksimalni konflikt sa Rusijom, i u tu hajku je bio uključen Urquhart i s njim njegovo čedo Karl Marx.

Razlike između metafore i metonimije prema broju i odnosu uključenih domena

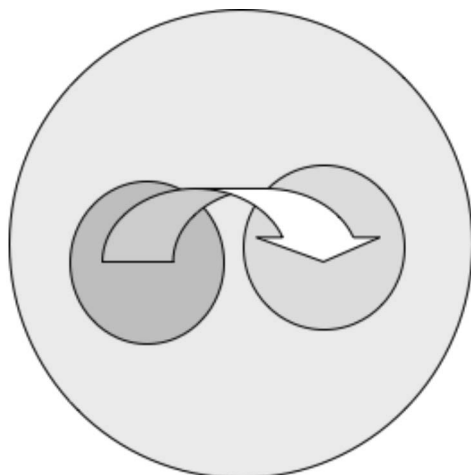
Preslikavanja mogu biti međudomenska ili unutardomenska. To znači da se mogu odvijati preko dviju različitih konceptualnih domena ili unutar jedne domene (ili IKM-a, tj. idealiziranog kognitivnog modela). Prema standardnom stavu metonimijska preslikavanja odvijaju se unutar jedne domene, tj. jedna domena uključuje onu drugu. Metaforička se preslikavanja odvijaju između dviju domena koje su konceptualno relativno udaljene.

Slika 1. Broj domena i njihov odnos u slučaju konceptualne metafore i konceptualne metonimije

U slučaju metonimije važno je međutim imati na umu da ta jedna domena uključena u preslikavanja može biti, interno gledano, kompleksna. Moguće je da se, kao što pokazuje Croft (1993: 348), metonimijsko preslikavanje odvija

u jednoj domenskoj matrici koja u sebi uključuje nekoliko poddomena. Drugim riječima, metonimijska preslikavanja mogu se odvijati između dijelova domenske matrice koji su zapravo poddomene neke šire domene (matične domene).

Slika 2. Metonimijski odnos poddomena unutar domenske matrice

Razlike između metafore i metonimije prema smjeru i broju preslikavanja

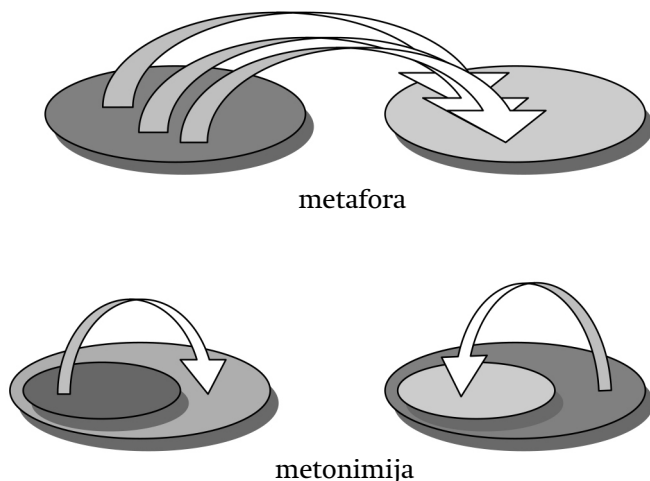
Gledamo li smjer preslikavanja, vidimo da za metafore u pravilu vrijedi da konkretnija domena o kojoj posjedujemo bogatije znanje služi kao izvorište, a apstraktnija, manje poznata domena kao njihov cilj. U primjerima (16) a. i b. gospodarstvo kao složen i nedovoljno poznat fenomen metaforički je prikazano kao bolestan organizam odnosno kao stroj. Metaforička su preslikavanja jednosmjerna, a izvorište i cilj nisu reverzibilni (usp. Kövecses 2002: 6). Sva preslikavanja teku od izvorišne prema ciljnoj domeni, a ne dio u jednom, a drugi dio preslikavanja u drugom. Osim u vrlo rijetkim slučajevima ciljna domena jedne konceptualne metafore ne može poslužiti kao izvorišna domena za metaforička preslikavanja neke druge konceptualne metafore kojoj je ciljna domena istovjetna s izvorišnom domenom one prve. Dok gospodarstvo možemo metaforički zamisliti kao bolestan ili zdrav organizam odnosno kao stroj, domena gospodarstva nije pogodna kao izvorišna domena za konceptualizaciju organizama ili strojeva. Reverzibilnost se međutim može iznimno zamijetiti u slučaju domena poput igre, rata i politike ili ljudi i životinja (v. Brdar, Omazić, Buljan i Vidaković 2005).

Budući da su u slučaju konceptualne metonimije uključene cijele domene i dijelovi tih domena, razlike u njihovoj konkretnosti odnosno apstraktnosti nisu značajne: i kruna i kralj ili kraljica vrlo su konkretni. Upravo zbog toga

povremeno postoji mogućnost okretanja uloga dijela i cilja, pa tako imamo parove metonimija UZROK UMJESTO POSLJEDICE i POSLJEDICA UMJESTO UZROKA, MJESTO UMJESTO DOGAĐAJA i DOGAĐAJ UMJESTO MJESTA ili MATERIJAL UMJESTO STVARI NAČINJENE OD TOG MATERIJALA (kao *srebro* u smislu srebrne medalje ili *guma* u smislu pneumatika, tj. elastičnog ovoja kotača) i STVAR UMJESTO MATERIJALA KOJI JE (PRETEŽITO) TVORI (kao *šunka* u smislu nareška od dimljenog, sušenog ili kuhanog buta ili *drvo* u smislu materijala dobivenog od biljke). Kako kažu Radden i Kövecses (1999: 22), metonimija je u načelu reverzibilna:

In principle, either of the two conceptual entities related may stand for the other, i.e., unlike metaphor, metonymy is basically a reversible process.

U slučaju konceptualne metafore broj korespondencija ili preslikavanja između elemenata koji pripadaju dvjema domenama obično je višestruk, ali može biti sveden i na jedno jedino središnje preslikavanje. Kod metonimije višestruka preslikavanja nisu moguća.

Slika 3. Razlike između metafore i metonimije prema smjeru i broju preslikavanja

Još malo razlika

U literaturi se često spominje da metafore i metonimije imaju različite funkcije. Prema Lakoffu i Johnsonu (1980: 36f) metafore su prvenstveno način konceptualizacije nečega pomoću nečega drugog i glavna im je funkcija razumijevanje, dok metonimije prije svega imaju referencijalnu funkciju, tj. omogućavaju nam da rabimo jedan entitet tako da stoji umjesto nekog drugog. Iako Lakoff i Johnson vide referencijalnu funkciju kao glavnu kod metonimije, svjesni su i drugih njezinih funkcija. Ističu da osim što prirodno pridonosi fokusiranju, metonimija može pridonijeti i razumijevanju.

But metonymy is not merely a referential device. It also serves the function of providing understanding. (Lakoff i Johnson 1980: 36)

Još je jedna razlika između metafore i metonimije vrsta polisemije koju proizvode. Polisemija u slučaju metonimije čini se pravilnijom jer se operacija metonimijskog prijenosa može primijeniti na velik broj leksema unutar određene klase, a rezultat je manje-više predvidljiv. U literaturi se kao istoznačnice rabe izrazi poput regularne/logične/sustavne polisemije (engl. *regular/logical/systematic polysemy*) i logične metonimije (engl. *logical metonymy*) da bi se ukazalo na tu činjenicu. Kao primjer možemo navesti pojavu koja se naziva „mljevenje životinja“ (engl. *animal grinding*, v. Copestake i Briscoe 1995, Nunberg 1995). Radi se o metonimiji tipa STVAR UMJESTO MATERIJALA KOJI JE (PRETEŽITO) TVORI, koju smo već ilustrirali i koja je vrlo česta u nekim jezicima, recimo engleskome, kada se naziv za životinju metonimijski rabi da bi se referiralo na meso te životinje, na sirovinu ili gotovo jelo (npr. *He ordered salmon* ili *They prefer chicken to turkey or goose*). Ta je metonimija na djelu i pri prijenosu s biljke na materijal koji se dobije od nje (*paprika* kao ‘biljka’ ili ‘začin’, *hrast* kao ‘drvo’ ili ‘hrastovina’ itd.) i mnogim drugima. Jednako je pravilan i njezin parnjak MATERIJAL UMJESTO STVARI NAČINJENE OD TOG MATERIJALA. Metafora je, nasuprot tome, vrlo nesustavna i nepravilna te je tip polisemije koji proizvodi uglavnom nepredvidljiv (v. Brdar i dr. 2009).

Konceptualne metafore i metonimije mogu biti i formalno signalizirane u tekstu, a načini njihova signaliziranja se razlikuju. Metafore se obično ostvaruju kao višечlani izrazi ili njihovi dijelovi, pri čemu ciljna domena može biti i eksplicitno spomenuta:

- (19) a. Oporba optužuje vladu i za korupciju, otpuštanja i **ekonomski cunami**, te zbog dodatnog zaduživanja.
 b. Vlada je svojim aktivizmom, predvođena HDZ-om, spriječila **gospodarski i politički tsunami** koji je ozbiljno mogao narušiti stanje u zemlji i regiji...
 c. Sanader je provodio **kulturni tsunami** s vrijednim projektima.
- (20) a. Will Renewable Energy Be **Uranium’s Banana Skin**
 So in conclusion, what is the **uranium banana skin**? The answer is that eventually renewable energy, in particular marine renewables such as wave and tidal power will be the banana skin that causes the nuclear industry to come to its knees.
 b. Eurosceptics slip on **EU banana skin**
 c. Labour slips on **mayoral banana skin**
 d. Tobacco becomes a **political banana skin**

Uz inovativne metafore često nalazimo sklop eksplicitno spomenutih korespondencija:

(21) Rekla je da nema pojma o kakvoj se aferi sa službenim automobilom priča. Rekla je da je posjeta Tuzli bila prekrasna. Kaže da ne zna ništa o glasinama da će se baciti u politiku i da je ona samo liječnik. A nema se, budimo iskreni, što prva dama Bošnjaka i zdravlja bacati u politiku. Ona je već **na zadnjem sjedalu politike**. Odavno. Samo se čeka da **preuzme volan**.

(22)

Istraživanja su pokazala da se uz metafore često pojavljuju neki signali koji ukazuju na to da se riječi trebaju shvatiti u prenesenom značenju, poput izraza *doslovno*, *preneseno govoreći*, *metaforički govoreći*, *pravi*, *takoreći* itd., no na njih se ne možemo u potpunosti osloniti:

(23) a. ... jer zadnja je pizza bila **doslovno paklena**...

b. Oni su, **preneseno govoreći**, poput nekakve male količine kvalitetnog motornog ulja bez kojeg stroj ne može raditi. Nisu gorivo. Rade svašta.

Wallington i dr. (2003) tako navode čak 12 tipova signala metaforičke porabe. Neki su od tipova signala: eksplicitni signali metaforičnosti i sličnosti koji sami po sebi nisu metaforični (*metaforički rečeno*, *figurativno govoreći*, *simbolički*...), eksplicitni signali metaforičnosti i sličnosti koji su sami po sebi metaforični (*slika*, *karikatura*, *parodija*, *model*...), eksplicitni signali predočavanja koji sami po sebi nisu metaforični (*smatrati*, *čini se kao da*, *podsjecati na*...), eksplicitni signali predočavanja koji su sami po sebi metaforični (*držati/smatrati nekoga*..., *izgledati kao da*...), eksplicitni signali alternativnog ili posebnog značenja (*u*

nekom smislu, na određeni način...), metalingvistički signali (*ako ćemo (tako) reći, možemo reći, kako kažu, drugim riječima...*), lažni signali realnosti (*stvarno, zapravo, pravi, jednostavno...*), signali (bliske) ekvivalencije (*praktično, isti, skoro...*), aproksimativni kategorizatori (*vrsta/tip posebnog/nekog/čudnog, pomalo*, apozicije tipa $X Y_{gen}$). Istraživanja su pokazala da se signali za metonimije ne pojavljuju tako često i da su bitno drugačije naravi (više gramatičkog tipa) (v. Brdar 2005; Brdar i dr. 2009).

2. Interakcija metafora i/ili metonimija

2.1. Višestruke metafore i višestruke metonimije

Konceptualna metafora i konceptualna metonimija kao najvažnije figurativne kognitivne operacije mogu dati pečat dijelu nekog diskurza ili pak cijelom diskurzu. Pri tome se može raditi o jednoj jedinoj konceptualnoj metafori ili metonimiji leksikaliziranoj u samo jednom izrazu, ali vrlo često one nisu izolirane, već se pojavljuju u društvu drugih metafora i metonimija.

2.1.1. Višestruke metafore

Unutar nekog teksta možemo imati niz povezanih metafora, što Semino (2008: 226) naziva metaforičkim lancem. Tu su pojavu proučavali i Goatly (1997), Koller (2003) i Cameron i Stelma (2004). Kod metafora možemo tako imati slučajeve gdje je ciljna domena ista, ali se rabe različite izvorne domene:

- (24) a. **[H]ipofiza** je **dirigent**, sve ostale žlijezde su samo sastavnice orkestra...
 b. Interakcija hipotalamus-hipofiza (**hipotalamo-hipofizna osovina**) predstavlja sustav negativne povratne sprege.

Isto je tako moguće da su ciljna i izvorna domena iste, a razlika je samo u specifičnim realizacijama izvorne domene:

- (25) Ljudsko tijelo radi po mehaničkim principima, **srce je pumpa, žile su cijevi**, a protok krvi je određen zakonima mehanike fluida.

Unutar nekog diskursa možemo naći i srodne metafore koje se razlikuju prema razini (npr. jedna visokorazinska i jedna ili više nižerazinskih):

- (26) Prosječan šef **tržište** vidi kao **bojno polje** na kojem se sukobljavaju kompanije, odjeli ili pojedine grupe ljudi. Grade **'vojne trupe'** koje će poraziti konkurenciju kao 'neprijatelja', a **klijente** tretirati kao **'osvojeni teritorij'**.

Dok se u svim tim slučajevima radi o paralelnoj pojavi metafora koje se ostvaruju kao zasebni izrazi, dvije ili više konceptualnih metafora mogu se koleksikalizirati i ostvariti kao jedan izraz. Tu je problematiku proučavao

Grady (1997a i b) koji razlikuje primarne od složenih metafora. Prve se mogu kombinirati i tvoriti potonje. Korelacijska metafora TEORIJE SU ZGRADE nastala je, kako to zagovara Grady, kombinacijom primarnih metafora TRAJANJE JE USPRAVLJENOST I LOGIČKA STRUKTURA JE FIZIČKA STRUKTURA. To objašnjava zašto su preslikavanja vezana uz strukturu teorije (uz njezine temelje i stabilnost), a ne na primjer uz prozor, stubište ili dimnjak:

- (27) a. Njegova teorija **ima slabe temelje**.
 b. Ta se teorija ubrzo **urušila**.
 c. **Poduprla** je teoriju novim dokazima.
 d. Ta teorija **opstaje** desetljećima.

Te su metafore motivirane iskustveno, vrlo su često konvencionalizirane, a preslikavanja teku od osjetilno utemeljenog iskustva prema subjektivnijoj mentalnoj reakciji na to iskustvo.

U novije vrijeme govori se (David, Lakoff i Stickles 2016) i o jednom drugom obliku supojavljivanja metafora, o tzv. kaskadama. One su hijerarhijski organizirani sklopovi određenih predodžbenih shema, okvira i metafora koji se rabe dovoljno često da prerastu u jedinstven složen entitet, iako se pojedine komponente i dalje rabe pojedinačno i neovisno o kaskadi. Ideja o kaskadama temelji se na Fillmoreovu (1976, 1982) opažanju da su okviri sklopovi koherentnih uloga koje su u dinamičkom međusobnom odnosu te na stavu u okviru teorije konceptualnih metafora (Lakoff i Johnson 1980) da su konceptualne metafore sklopovi međudomenskih preslikavanja. Značenje kaskada ogleđa se u činjenici da se primarne i općenite metafore uvezuju hijerarhijski na takav način da se metaforički utemeljeni zaključci i preslikavanja jednostavnijih metaforičkih izraza prenose („prelijevaju“) u specifičnije, hijerarhijski niže odnosno izvedene izraze kojih su oni komponente. Krenemo li tako od metafora SMISLENO DJELOVANJE JE KRETANJE PREMA CILJU I TEŠKOĆE SU ZAPREKE KRETANJU, vidimo da se mogu kombinirati u niz složenijih metafora poput LJUBAV JE PUTOVANJE ili RACIONALNO RAZMIŠLJANJE JE PUTOVANJE. U slučaju metafore LJUBAV JE PUTOVANJE kao jedno od preslikavanja pojavljuje se (LJUBAVNA/BRAČNA) VEZA JE VOZILO ili još specifičnije (LJUBAVNA/BRAČNA) VEZA JE BROD. Tijekom kretanja prema cilju taj metaforički brod može naići na prepreke poput podmorskih stijena ili pješćanih sprudova na koje se može nasukati, što se može leksikalizirati u izričaju *Njihov se brak nasukao već nakon par godina*. Pojam zapreke ili prepreke na putu i vezani metaforički zaključak o poteškoćama ili neuspjehu „prelijeva“ se i u slučaju metafore RACIONALNO RAZMIŠLJANJE JE PUTOVANJE gdje su problemi koji opstruiraju nastavak i razvoj razmišljanja prepreke na kojima se može zapeti i stati, kao što se vidi u izričaju *Tadašnja moderna teološka misao zapela je u pitanju kako je moguće govoriti o znanosti o Bogu s obzirom da Boga nitko nikada nije vidio*. Možemo pretpostaviti da se i na višoj razini pojavljuje takvo preslikavanje, tj. da je sredstvo/instrument smislenog djelovanja vozilo.

2.1.2. Višestruke metonimije

Konceptualne metonimije ne moraju uvijek biti jednostavne i izolirane, već se mogu odlikovati određenim stupnjem složenosti do kojega dolazi njihovim udruživanjem. Konceptualne metonimije mogu se pojavljivati u lancima različite kompleksnosti. Pod metonimijskim se lancem u literaturi podrazumijevaju neposredni ili posredni nizovi konceptualnih metonimija koje se ostvaruju kao jedan metonimijski izraz odnosno metonimijski prijenosnik ili metonimijsko sredstvo (Barcelona 2005: 328). Ruiz de Mendoza i Velasco (2002) i Ruiz de Mendoza i Mairal (2007) govore o metonimijskim lancima kao dvostrukim ili trostrukim metonimijama. Kako Barcelona (2002) primjećuje, radi se o hijerarhijskom slijedu metonimija na nekoliko razina. Takve složene metonimije Brdar i Brdar-Szabó (2007) i Brdar-Szabó i Brdar (2011) smatraju višeslojnim metonimijama, dok pojam metonimijski lanac rabe za slučajeve vezanih metonimija unutar diskursa.

Možemo razlikovati jezične ili tekstualne metonimijske lance od konceptualnih metonimijskih lanaca. Jezični su metonimijski lanci metonimijski tekstualni makrolanci odnosno nizovi metonimijskih prijenosnika unutar nekog teksta ili diskursa, neovisno o tome imaju li iste izvore ili ciljeve. Sastoje se od brojnih metonimijskih jezičnih mikrolanaca koji se pak sastoje od metonimijskih prijenosnika s istim metonimijskim izvorom:

(28) **Washington** i **Moskva** potpisali sporazum za ulazak Rusije u WTO

Sjedinjene Američke Države i **Rusija** su potpisali u nedjelju u Hanoju bilateralan sporazum, kojim se otvara put **Rusije** za ulazak u Svjetsku trgovinsku organizaciju (WTO), nakon više od deset godina teških pregovora. ... Bilateralni sporazum o uvjetima ulaska u WTO, koji se pregovara od 1994., uklanja i posljednju prepreku za pristupanje **Moskve** ovoj svjetskoj organizaciji.

Kao što je poznato, imena glavnih gradova odnosno imena zemalja rutinski se rabe u jeziku javnih medija, specifično u tekstovima o međunarodnoj politici, kako bi se referiralo na vlade tih zemalja (GLAVNI GRAD UMJESTO VLADE i ZEMlja UMJESTO VLADE kao specifični oblici metonimije MJESTO UMJESTO INSTITUCIJE). Svi metonimijski prijenosnici unutar gornjeg teksta, tj. *Washington*, *Sjedinjene Američke Države*, *Moskva* i *Rusija*, tvore metonimijski makrolanac, a metonimijski prijenosnici *Washington* i *Sjedinjene Američke Države* odnosno *Moskva* i *Rusija* tvore mikrolance jer oba para prijenosnika, spomenuta po dva puta u tekstu, dijele metonimijski koncept koji je izvor. Budući da metonimijski prijenosnici *Moskva* i *Rusija* odnosno *Washington* i *Sjedinjene Američke Države* dijele metonimijski cilj, oni tvore dva konceptualna metonimijska lanca.

Kao što smo već rekli, u slučaju konceptualnih metonimija nailazimo i na višeslojne metonimije gdje jedan koncept može istovremeno biti cilj jedne metonimije, ali i izvor za drugu. Ta je pojava vrlo česta u svakodnevnom jeziku, no u pravilu prolazi nezapaženo. Već smo spomenuli metonimiju tipa

STVAR UMJESTO MATERIJALA KOJI JE (PRETEŽITO) TVORI kada smo govorili o engleskim nazivima za životinje koji se mogu rabiti i da bi se referiralo na meso tih životinja kao živežnu namirnicu. No možemo ići i korak dalje te ih rabiti da bismo se referirali na neko jelo pretežito napravljeno od tog mesa, pa onda imamo višeslojnu metonimiju.

Sve su te metonimije glede svog tipa referencijalne, tj. jedan referencijalni izraz, u pravilu imenski izraz, stoji umjesto nekog drugog referencijalnog izraza koji se u pravilu isto može realizirati kao imenski izraz. No metonimije se mogu realizirati i kao predikacijski izrazi, tj. kao glagolski izrazi koji mogu sadržavati imenske izraze kao objekte, ili predikatne proširke, ili pridjevske izraze. Kada sportski reporter tijekom prijenosa kaže da je vratar *tri puta posegnuo za loptom iz mreže*, on rabi već otrcanu predikacijsku metonimiju općenitog tipa DIO DOGAĐAJA UMJESTO CIJELOG DOGAĐAJA, jer je mogao i jednostavnije reći da je vratar *primio tri gola*. Predikacijske se metonimije mogu kombinirati s referencijalnim te tvoriti višeslojnu metonimiju. Prilikom pripreme janjetine ili prasetine pečenjem na ražnju vrlo su uobičajeni izrazi *okrenuti janje* ili *okrenuti odojka*. Tu se, naravno, radi o metonimiji istog općenitog tipa kakvu rabi sportski reporter. No dok je posezanje za loptom poddogađaj koji dolazi na kraju niza poddogađaja, okretanje janjeta ili odojka jedan je od središnjih poddogađaja kompleksnog događaja pečenja. No kada spominjemo odojka ili janje, ne mislimo, naravno, na živu ni na doslovno cijelu životinju (iako se ne radi o više dijelova), već na prikladno očišćenu i pripremljenu za pečenje te poslije za konzumaciju. Imenica *odojak* čak se može rabiti u kontekstu prodaje u mesnici da bi se referiralo na manji komad mesa od odojka, a ne na cijeli trup s glavom i udovima (usp. kontrast između izraza *odojak sječeni ili u komadu*). Naravno, i pod odojkom se može misliti na gotovo jelo, recimo kako se nudi u restoranu: *topli odojak s ražnja uz pole od krumpira*. Da se radi o čestoj pojavi koja ne upada u oči, dokaz je i krumpir. Dok modifikatori *topli* i *s ražnja* uz imenicu *odojak* nagovješćuju da se ne radi o sirovom, već o pečenom mesu, u jelovniku je takva kvalifikacija izostavljena u slučaju *krumpira*. Krumpir u polama može biti i sirov, no kada se spominje kao dio ponude u jelovniku, automatski se metonimijski interpretira kao termički obrađen i eventualno začinjaen. Spomenimo da zbog višestruke metonimije izraz *krumpir* pokriva i cijelu biljku, tj. nadzemnu stabljiku i gomolj, i samo nadzemnu biljku kada je vidimo na polju, ali i samo gomolj. *Krumpir* je i očišćeni gomolj spreman za gastronomsku preradu, cijeli ili narezan, sirov ili zamrznut cijeli odnosno narezan, a i kada je pripremljen u obliku pirea itd.

Višestruke se metonimije mogu uočiti i pri uporabi imena glavnih gradova umjesto vlada odnosno država:

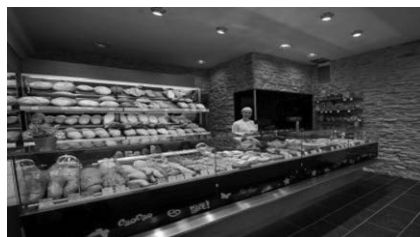
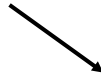
- (29) Reuters ističe da će prva Sanaderova zadaća biti prekinuti svađu između članica EU-a i jadranskih susjeda Italije i Slovenije izazvanu odlukom **Zagreba** da od ovog mjeseca počne primjenjivati zaštićeni ribolovni pojas. **Zagreb** se nada, izvješćuje France Presse, da će biti pozvan da se pridruži NATO-u tijekom summita u Bukureštu u proljeće 2008. te da je odbačena

zamisao o organizaciji referenduma o tom pitanju, što je zatražila lijeva oporba.

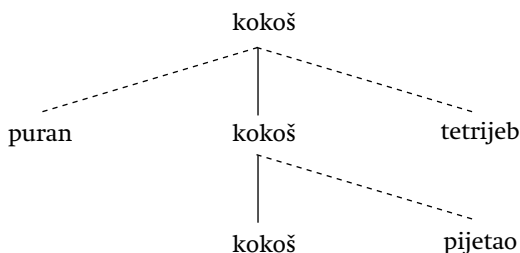
Kao što smo vidjeli gore, imena glavnih gradova rabe se kako bi se referiralo na vlade tih država (GLAVNI GRAD UMJESTO VLADE). Dok su svi dosadašnji slučajevi višestrukih referencijalnih metonimija koje smo naveli bili jedno-obrazni jer su pomaci išli od cjeline prema dijelu pa dalje prema poddijelu, ovdje imamo višestruku metonimiju s jednim pomakom prema dijelu ako se pojam te institucije, tj. vlada čije je sjedište na određenoj lokaciji uzme kao dio, a koncept vezan uz lokaciju kao cjelina (grad Zagreb umjesto vlade koja stoluje u Zagrebu), dok je drugi pomak od glavnog grada prema cijeloj zemlji kao pravnom subjektu. Zagreb se ne može ovdje odnositi na hrvatsku vladu jer nisu vlade pojedinih zemalja članice saveza, nego pojedine zemlje kao pravni subjekti, tj. države.

Višeslojne mogu biti i vizualne metonimije. Ulični znak na kojem se vidi replika kruha ili pereca od plastike ili gipsa odnosno od metala metonimijski stoji umjesto pravog kruha ili pereca, a oni potom umjesto svih vrsta pekarskih proizvoda te naposljetku za samu radnju u kojoj se oni proizvode i prodaju.

(30)

Slična je situacija i kod pojave koja se naziva vertikalnom polisemijom ili autohiponimijom. Kod tog tipa polisemije radi se o slučajevima u kojima se jedan oblik (riječ), koji put i više, rabi da bi se označilo dva ili više koncepta koji su u značenjskom odnosu kategorijalnog uključivanja ili hiponimije. Takva je riječ polisemna jer ima i uže i šire značenje unutar taksonomske hijerarhije, npr. *kokoš* se može u najširem značenju rabiti da bi se označile vrste ptica prilagođenih uglavnom životu na tlu (lat. *Galliformes*), poput *tetrijeba*, *purana*, *trčke*, *pauna*, *fazana*, ali i vrsta domaće ptice koja se uzgaja radi jaja i mesa, a koju se označava istom tom riječju, što je jedna metonimija. No ta se riječi rabi i da bi se označilo ženku te vrste ptica (istoznačnica *kokoška*), za razliku od *pijetla* ili *pijevca*, a to je druga metonimija. Sam naziv vertikalna polisemija potječe od uobičajenog načina prikazivanja odnosa značenjskog uključivanja unutar taksonomskih dijagrama kao odnosa na okomitoj osi (Gévaudan 1997):

Slika 4. Vertikalna polisemija na primjeru kokoši

Ta se pojava još naziva i autohiponimijom (Horn 1984) jer je takva polisemna riječ sama sebi hiponim odnosno hiperonim. Kövecses i Radden (1998) tu pojavu tretiraju kao slučajeve metonimija tipa KATEGORIJA UMJESTO ČLANA KATEGORIJE i ČLAN KATEGORIJE UMJESTO KATEGORIJE. Nasuprot tom stavu, Koskela (2011, 2014) ukazuje na razlike između metonimije i vertikalne polisemije kao pojave širenja ili sužavanja kategorije.

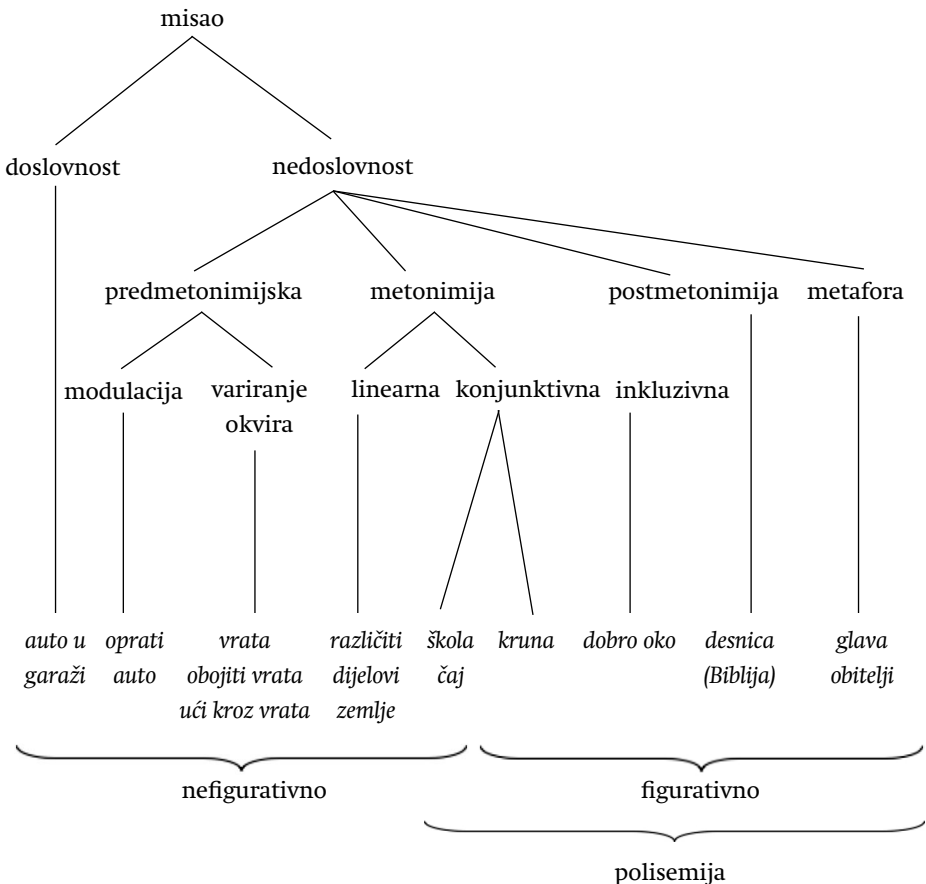
2.2. Interakcija metafora i metonimija

2.2.1. Kontinuum između metafora i metonimija

Metafore i metonimije mogu se međusobno isprepletati na više načina i razina. Kao što to pokazuje Barcelona (2003: 241), do njihove interakcije može doći na konceptualnoj razini i na razini jezičnih izraza. U ovom drugom slučaju radi se o čistoj tekstualnoj supojavi, što nas ovdje ne zanima toliko kao njihova konceptualna interakcija. U slučaju njihove konceptualne interakcije Barcelona razlikuje metonimijsku konceptualnu motivaciju metafore i metaforičku konceptualnu motivaciju metonimije. Barcelona (2000) ide tako daleko

da zastupa stav da metonimija motivira sve metafore, dok Kövecses (2013) smatra da se korelacijske metafore temelje na metonimijama.

Među prvima koji su pokazali zanimanje za razlike između metafore i metonimije nalazi se Jakobson (2002 [1956]), no iako on govori o metaforičkom i metonimijskom polu ljudske aktivnosti, zapravo ne smatra da se radi o kontinuumu. Dirven (2002) govori o kontinuumu doslovnoga i prenesenoga. Iako uviđa da su metafora i metonimija potpuno različiti procesi, drži da mogu biti različite realizacije jednog te istog načela: načela suprotnosti odnosno uzajamnog djelovanja konceptualne udaljenosti i bliskosti. Njegov je kontinuum podijeljen na nefigurativne i figurativne izraze te se proteže od doslovnog primjera (*auto u garaži*) kao početne točke na jednoj strani kontinuumu do metafore (*glava obitelji*) koja se nalazi na krajnjoj točki druge strane kontinuumu. Oblike nedoslovnog značenja Dirven dijeli na predmetonimiju, metonimiju (linearnu, konjunktivnu i inkluzivnu metonimiju), postmetonimiju i metaforu.

Slika 5. Kontinuum doslovnog, prenesenog i slikovitog značenja prema Dirvenu (2002)

Dirvenove predmetonimije odgovaraju onome što Langacker (1984, 1991: 189) naziva pojavom aktivne zone. Radi se o određenoj vrsti diskrepancije između uvriježenog profila nekog entiteta i stvarno aktiviranoga. Drugim riječima, zbog uporabe nekog izraza u određenom kontekstu može se samo djelomično aktivirati ono što taj izraz inače profilira. Kada usporedimo rečenice *Prodao je auto*, *Upalio je auto* i *Oprao je auto*, jasno je da se samo u prvoj rečenici misli na cijeli auto te da aktivna zona ne odudara od profila. U drugim se dvjema rečenicama ne misli na cijeli auto, nego na neke njegove aspekte. Isto tako vidimo da se nisu aktivirale iste zone. U drugom slučaju glagol *upaliti* aktivira motor kao fokalni aspekt. U posljednjem primjeru s glagolom *oprati* aktivna je zona ‘vanjština vozila’. Slično je i u slučaju imenica *vrata*, *knjiga* itd. koje u različitim kontekstima aktiviraju različite interpretacije vezane uz različite okvire.

Prvi tip metonimije koji razlikuje Dirven jest linearna metonimija, a odnosi se na sintagme koje same po sebi ne dozivaju nikakvu metonimijsku interpretaciju niti ih karakterizira polisemija, no mogu biti metonimijski re-interpretirane u kontekstu, kao što je to slučaj u:

- (31) **Različiti dijelovi zemlje** mogu zbog te situacije drugačije glasovati na izborima.

Konjunktivne metonimije karakterizira sustavnost semantičkih ekstenzija, a metonimijsku interpretaciju ne može aktivirati nikakav neposredni sintagmatski kontekst, već je dovoljan situacijski kontekst, pa tako u slučaju leksema *čaj* u kontekstu uzgoja mislimo na biljku i ubrane listove, na njihovo sušenje itd., dok se u kontekstu svakodnevne konzumacije jela i pića prebacujemo na interpretaciju *čaja* kao napitka odnosno međoubjeda (uz čaj se poslužuju keksi, kolači ili sendviči, a kao *high tea* označava glavni večernji objed u Velikoj Britaniji i Australiji).

U slučaju inkluzivne metonimije zamjećujemo izrazit pomak u značenju: dok *oko* doslovno uporabljeno označava fizički dio tijela, u izrazu *imati dobro oko* bilježimo pomak prema perceptivnoj sposobnosti vizualnog zapažanja, što je svakako puno apstraktniji koncept od pojma organa vida. To znači da ovdje imamo posla s figurativnim značenjem.

Pojam postmetonimije uveo je Riemer (2001 i 2002), a označava konvencionalizirane ili mrtve metonimijske prijenose koji se mogu dijakronijski rekonstruirati, ali gdje je veza koncepta koji je poslužio kao metonimijski izvor i metonimijskog cilja suvremenim govornicima manje-više neprepoznatljiva i/ili konceptualno raskinuta te se izraz može primijeniti i u situacijama u kojima je ono na čemu se originalna metonimija temelji posve odsutno (tj. ne događa se doslovno, već u prenesenom značenju). Zbog tog širenja konteksta porabe može se smatrati prijelazom između metonimije i metafore. Kako kaže Riemer (2002: 381, 394), to više nije prava metonimija, ali još nije metafora. Riemer čak i eksplicitno tvrdi da se metafora i ne može razviti iz metonimije (2002: 402), dok ćemo dolje vidjeti da Goossens smatra da je to moguće te to postulira kao jedan od svojih četiriju tipova metaftonimije.

Problem je u tom određenju što prema Riemeru postmetonimije mogu nastati na više načina i stoga ne moraju zadovoljiti sve gore spomenute uvjete. Prema Dirvenu (2002: 109), Warren (2002: 115) i Panther i Thornburg (2002: 282) dovoljno je da se veza između originalnog metonimijskog izvora i metonimijskog cilja izgubi ili da postane nejasna. Tako ih i sam Riemer definira na jednom mjestu (2002: 394).¹ No odmah nastavlja i da su te ekstenzije rezultat procesa konvencionalizacije ili poopćavanja prilikom kojega se metonimijski utemeljeno značenje primjenjuje na slučajeve u kojima je metonimijski temelj odsutan.²

Taj drugi uvjet može pratiti prvi, ali ne mora uvijek biti tako. Štoviše, vrlo je mnogo primjera u kojima to nije slučaj. Kao primjer možemo navesti imenicu *grad*. Razvidno je iz Skoka (1971: 602) da je današnje njezino značenje rezultat metonimijskog pomaka od značenja utvrde, feudalnog grada:

Feudalni grad bio je utvrđenje na brijegu. Pod njim se razvija naselje, na koje se po zakonu sinegdohe prenosi značenje.

No možemo ići i dalje u povijest kako bismo našli i neke ranije metonimijske pomake koji su se također izgubili. Feudalni grad ili utvrda obično je bio opasan zidom, tj. bio je ograđen. Prema Skoku prvobitno je značenje 'ograđeno mjesto'. Dakle od ograđenog mjesta imamo metonimijsko širenje s ograđenog mjesta na ograđeno mjesto i ogradu, tj. zidine, pa onda ograđeno mjesto, ogradu i sve što je izgrađeno unutar ograde, nakon čega dolazi proširenje tijekom kojega se pridodaje i sve što je sagrađeno ispod i oko utvrde. Na kraju dolaze metonimijska redukcija, tj. konceptualna disocijacija urbane površine ispod utvrde i metonimijsko poopćavanje na bilo koju urbanu sredinu, te smo tako došli do današnjeg značenja riječi.

Kao još jedan primjer postmetonimije bez širenja konteksta porabe u gornjem smislu možemo spomenuti riječ *trg*. Dominantno današnje značenje 'slobodan i ravan javni prostor u gradu, osobito na križanju ulica i okružen zgradama' očito je rezultat disocijacije, tj. razdvajanja tog značenja i značenja 'mjesto gdje se izravno prodaju ili kupuju poljoprivredni i drugi proizvodi, tržnica' uslijed promjena u suvremenom načinu života gdje je tržnica posebno mjesto (otvoreno ili natkriveno), u pravilu ne u središtu grada, gdje se prodaju gore navedene robe, ali koje inače nema nekakvu drugu funkciju istovremeno s kupovanjem i prodajom ili nakon toga recimo promet i sl. Do značenja 'mjesto gdje se izravno prodaju ili kupuju poljoprivredni i drugi

1 Those extensions which have the same denotation as these real metonymies, but where the context now lacks the original P/I event, should be called *post-metonymies* (Riemer 2002: 394). Oznaka „P/I“ odnosi se na primjere na kojima objašnjava pojavu, tj. glagole udaranja (engl. *percussion* i *impact*, tj. P/I).

2 [S]ome extensions are the result of a conventionalising or generalising process by which a metonymically created meaning is then applied to cases which lack the original foundation in the source domain.

proizvodi, tržnica' dolazimo metonimijskim prijenosom s predmeta aktivnosti, tj. robe kojom se ondje trguje, što je prema Skoku (1973: 498) prvobitno značenje praslavenske riječi **trǫgъ* odnosno staroslavenske *trǫgъ*.

Vrlo je čest slučaj da polisemija i izostane. U gornjem shematskom prikazu dali smo imenicu *desnica* kao primjer. *Desnica* i *ljeвица* leksemi su koji se rabe kako bi se referiralo na desnu i lijevu ruku, a metonimijski su prošireni kako bi se referiralo na dvije suprotstavljene političke opcije. Metonimijski korijen vuku iz starog običaja da zastupnici u parlamentima sjede na jednoj ili na drugoj strani prema tome kojoj stranci pripadaju. Gledano iz perspektive predsjedavajućeg parlamenta Ujedinjenog Kraljevstva, ministri u vladi sjede u prvom redu desno. Uobičajeno je da im zaleđe čuvaju predstavnici stranke ili stranaka koje imaju većinu, dok parlamentarna manjina, tj. opozicija (prije svega laburisti) sjedi lijevo, zajedno s neovisnim zastupnicima, a slično je i u mnogim drugim parlamentima (npr. u Australiji ili Ugandi). Tu logiku slijede i grafički prikazi odnosa u parlamentima. U većini slučajeva u prošlosti na vlasti su u puno zemalja bile desno orijentirane stranke, dok je ljevica uglavnom bila u oporbi. No ti rasporedi uglavnom slijede nepisana pravila koja i nisu univerzalna, pa tako u parlamentu Novog Zelanda laburisti sjede desno. U Europskom parlamentu raspored je rezultat dogovora frakcija, a trenutno slijedi tradiciju, pa socijaldemokrati i zeleni sjede lijevo od predsjedavajućega. Povijesni korijeni tog rasporeda ne moraju svima biti jasni niti se ti običaji moraju poštivati, što znači da se metonimijska veza gubi.

Problem je kod tih triju primjera i to što Dirven smatra da postmetonimije imaju figurativno značenje, a to bismo teško mogli reći za njih. Isto je tako problematičan njegov stav da su postmetonimije polisemne. Jedna je od vizualnih postmetonimija ikona diskete koju nalazimo u lijevom gornjem kutu radne površine u različitim računalnim programima (☐). Disketa (engl. *floppy disk*) bila je jedan od rasprostranjenih medija za pohranu podataka, no danas je već dio povijesti i ni jedno je računalo proizvedeno u posljednjih petnaestak godina ne rabi. Operacija snimanja podataka danas uključuje tvrde diskove, optičke diskove ili memorijske medije koji se priključuju preko USB-ulaza, no ikona je još uvijek tu kao vizualna metonimija za snimanje podataka (MEDIJ UMJESTO OPERACIJE). Budući da je veza između metonimijskog izvora i cilja i fizički nedostupna, radi se o postmetonimiji, no izostaje bilo kakva polisemija, kao i u slučaju primjera *grad* i *trg* (barem kada se gledaju samo pomaci koji su gore opisani).

Pojavu širenja konteksta uporabe uz istovremeno sužavanje značenja na samo jedan aspekt možemo zapaziti i slučaju imenice *Biblija*. U svim primjerima (preuzetim iz Hrvatske jezične riznice) koji slijede njezino je značenje svedeno na nešto poput 'autoritarni izvor informacija ili etalon', tj. postala je paragon (na temelju metonimijskog modela paragona, v. Brdar 2017) a da na kraju nemamo potpuno jasan slučaj metaforizacije upravo zbog raznolikosti konteksta u kojem se pojavljuje. O pomaku prema paragonu govori i činjenica da govornici taj leksem pišu i velikim i malim slovom, što pokazuje da su

svjesni promjene statusa iz vlastite imenice u apelativ, tj. opću imenicu. Za razliku od tipično neočekivanog značenjskog učinka metafore ovdje je značenje prilično predvidljivo bez obzira na domenu primjene. Izravna veza s izvorom nije prisutna, ali svejedno nije posve netransparentna:

- (32) Haaški sud za nas je realnost... ali on nije **Biblija**, on je institucija nastala prema stranim pravilima.
- (33) S tim je Andersonova Konstitucija iz godine 1723. zapravo postala **biblija** engleskoga i svjetskoga slobodnog zidarstva.
- (34) Kći rockera Ozzyja Osbournea našla se prošloga mjeseca na listi najbolje odjevenih zvijezda koju je objavio časopis People, **biblija** poznatih iz svijeta filma i mode.
- (35) Učenici mogu na sličan način „definirati“ kino, kazalište, radio, knjigu, novine, strip ili pak pronaći već poznate izreke i definicije tih medija (npr. kinematografija – tvornica sanja, strip – **biblija** duhovno siromašnih, kazališna pozornica – daske što život znače, knjiga – glas daljine i mrtvih i sl.).
- (36) To potonje, s razlogom, ističu ekonomisti, pa su njihove komparativne tablice kupovne moći prava ljetna **biblija** za motorizirane putnike.
- (37) „Novosadski sporazum pokušao je kodificirati jezičnu unitarnost. Što manje razlika između hrvatskog i srpskog jezika, što više istosti, to je bila lozinka koja je trebala postati **Biblija** jezične unitarnosti“, piše Petar Selem u eseju Hrvatsko glumište i njegovo ozračje u drugoj polovici XX. stoljeća (2), Forum, 7–9, srpanj–rujan 2005.

Postmetonimijski status mogao bi imati i idiomatski izraz *sjekira upala u med*. Značenje je tog izraza ‘doći najednom do velike dobiti ili koristi, iznenada imati sreće’, no njegovo je porijeklo današnjim govornicima netransparentno. Mogli bismo pretpostaviti da je metonimijski motivirano ako uzmemo da se potraga za medom u prošlosti, dok se pčele još nisu uzgajale, sastojala od pretraživanja debala u šumi ne bi li se pronašla neka šupljina koja bi bila pogodna pčelama za pravljenje gnijezda. Prodrijeti u šupljinu može se udarcem sjekirom, pa ako bi pokušaj bio uspješan, sjekira bi praktično upala u med. To što se spominje u izrazu zapravo je posljednja faza složenog scenarija potrage, pa se radi o metonimiji DIO UMJESTO CJELINE, no ta se veza izgubila, a izraz je postao toliko poopćen da se može rabiti u bilo kojoj situaciji.

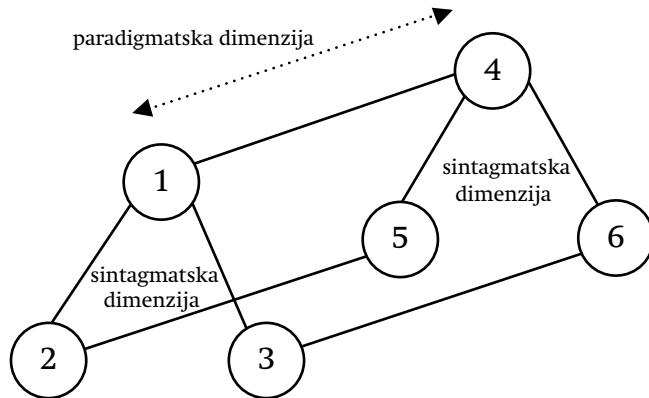
Govoreći o odnosu metafore i metonimije, Radden (2000) pak predlaže ljestvicu na kojoj bi se između dvaju polova, metafore i metonimije, našla međukategorija metafore utemeljene na metonimiji (engl. *metonymy-based metaphors*). Navodi četiri metonimijska izvora metafora zasnovanih na metonimiji: 1. zajednička iskustvena osnova dviju domena (dijele se na odnos korelacije i komplementarnosti), 2. implikature, 3. taksonomska struktura kategorija, 4. kulturni modeli. Ruiz de Mendoza (2000) isto predlaže skalarni pristup

razlikujući jednokorespondencijske metafore (engl. *one-correspondence*) s jednim „središnjim preslikavanjem“ (slično Kövecsesovu načelu *središnjeg preslikavanja*) između izvorne i ciljne domene i jednom „središnjom implikacijom“ (slično Kövecsesovu načelu glavnog značenjskog žarišta) te višekorespondencijske metafore (engl. *many-correspondence*) s nekoliko središnjih preslikavanja i implikacija. Jednokorespondencijske metafore nalaze se na sredini kontinuuma zajedno s predikativnim, nereferencijalnim metonimijama. Ruiz de Mendoza razlikuje i dvije vrste metonimija: metonimije s izvorom unutar cilja (engl. *source-in-target*) i metonimije s ciljem unutar izvora (engl. *target-in-source*). Prvi slučaj odgovara metonimiji tipa DIO UMJESTO CJELINE, a drugi metonimiji tipa CJELINA UMJESTO DIJELA. Taj pristup ne priznaje postojanje metonimije DIO UMJESTO DRUGOG DIJELA, već drži da se umjesto nje može govoriti o kombinacijama dviju metonimija koje uključuju dio i cjelinu.

2.2.2. Geeraertsov prizmatični model

Analizirajući složene izraze poput idiomatskih izraza i složenica, Geeraerts (2002) zamjećuje visok stupanj interakcije metafora i metonimija u njima. Zapaža da velik dio složenica ne uključuje samo metafore ili samo metonimije, već oba procesa. Način na koji se oni pojavljuju jedan uz drugi može biti trojak: konsekutivan, paralelan ili naizmjeničan. Kako bi se ti načini interakcije mogli opisati vodeći računa o doslovnom i prenesenom značenju, uvodi prizmatični model za koji kaže da omogućava statičku i dinamičku perspektivu na kompozicionalnost:

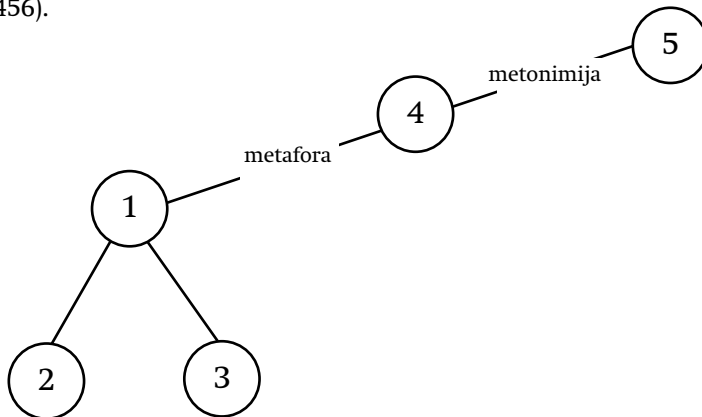
Within the dynamic interpretation, compositionality is thought of as a syntagmatic derivational process in the course of which the meaning of a compound expression is computed on the basis of the meanings of the constituent parts of the expression. In contrast with this dynamic, bottom-up conception, a static interpretation can be envisaged that merely notes that a one-to-one correspondence between the parts of the semantic value of the expression as a whole and the meanings of the constituent parts of the expression can be detected, regardless of the question whether this correspondence has come about through a process of bottom-up derivation or through a top-down interpretative process. (Geeraerts 2002: 200)

- 1 Cijeli izraz u doslovnom značenju
- 2 Prva sastavnica u doslovnom značenju
- 3 Druga sastavnica u doslovnom značenju
- 4 Cijeli izraz u izvedenom, idiomatskom značenju
- 5 Prva sastavnica u izvedenom, idiomatskom značenju
- 6 Druga sastavnica u izvedenom, idiomatskom značenju

Slika 6. Sintagmatski i paradigmatski odnosi u Geeraertsovu prizmatičnom modelu

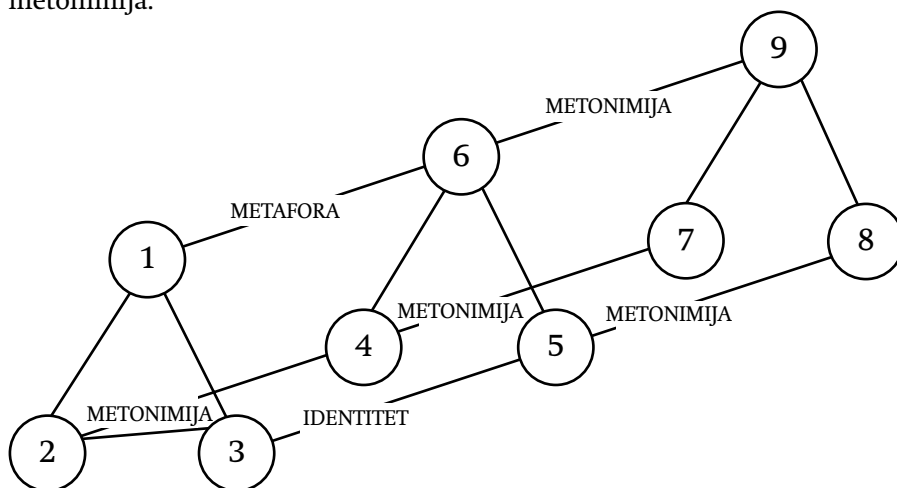
Kako Geeraertsov model funkcionira, može se vidjeti na primjeru njegove analize nizozemske složenice *schapenkop* (dosl. ovca-en-glava 'ovčja glava') (2002: 456).

- 1 *schapenkop* – ovčja glava
- 2 ovca
- 3 glava
- 4 LJUDSKA GLAVA KOJA JE POPUT OVČJE GLAVE
- 5 GLUPA OSOBA

Slika 7. Analiza nizozemske složenice *schapenkop* pomoću Geeraertsova prizmatičnog modela

Ta se imenica može rabiti i u doslovnom i u prenesenom značenju. Analiziramo li tu složenicu kao rezultat konsektivne primjene metafore i metonimije, idemo od točaka 2 i 3 na slici, od ovce i glave prema točki 1, a odatle pomoću metafore do točke 4, tj. složenog koncepta LJUDSKA GLAVA KAO OVČJA, koji onda metonimijski stoji umjesto koncepta GLUPA OSOBA. No prema Geeraertsu postoji još jedna mogućnost interakcije metafore i metonimije u ovom slučaju, tj. njihova paralelna primjena. Postoji paralelizam između metonimijske interpretacije sastavnica 2 i 4 te 7 s jedne strane te 3, 5 i 8. Metaforički put, utemeljen na konceptualnoj metafori LJUDI SU ŽIVOTINJE, ide od točke 1 do točke 6, dok tu točku sa značenjem cijelog (9) izraza povezuje metonimija.

1 ovčja glava

4 poput ovce

7 GLUPOST

2 ovca

5 glava

8 OSOBA

3 glava

6 (ljudska) glava poput ovčje

9 GLUPA OSOBA

Slika 8. Alternativne mogućnosti analize nizozemske složenice *schapenkop* pomoću Geeraertsova prizmatičnog modela

Kao što vidimo, prizmatični model dopušta podjednako uvjerljive i opravdane alternativne analize jednog te istog izraza na dva načina, odozdo prema gore pa od prednjeg dijela prizme prema stražnjem po gornjem sloju ili obrnuto: od prednjeg dijela prizme prema prednjem donjim dijelom pa onda odozdo prema gore.

2.2.3. Metaftonimije

Goossens (1990: 323) pak uvodi pojam metaftonimije kako bi označio njihovu interakciju na konceptualnoj razini koja rezultira jednim jezičnim ostvarenjem:

I would like to assign *metaphonymy* the status of mere cover term which should help to increase our awareness of the fact that metaphor and metonymy can be intertwined.

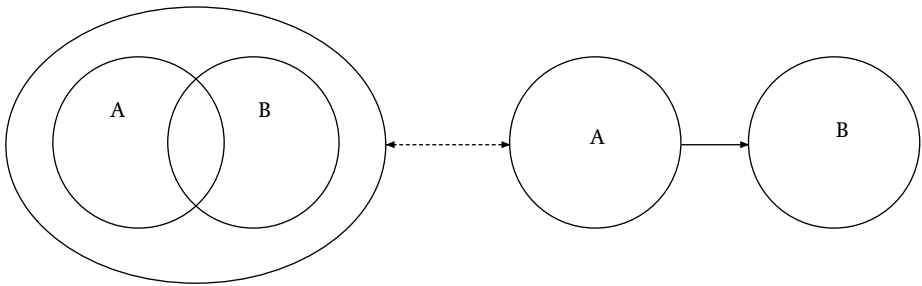
Razlikuje četiri tipa odnosa:

- metafora iz metonimije
- metonimija unutar metafore
- metafora unutar metonimije
- demetonimizacija unutar metafore.

Logički je zamisliv i peti tip odnosa gdje metonimija nastaje iz metafore, no Goossens ga nije potvrdio u svom korpusu.

Metafora iz metonimije

Metafora može nastati iz metonimije poopćavanjem kao u primjeru *Potez je dočekan pljeskom*, gdje pljesak u kontekstu neke predstave ili nastupa metonimijski stoji umjesto odobravanja ili priznanja, što se metaforički može proširiti na različite tipove situacija u kojima dolazi do odobravanja i prihvaćanja. U Goossensovu korpusu to je najčešći tip metaftonimije, a shematski ga prikazuje ovako:

Slika 9. Metafora iz metonimije

U početnoj se fazi dvije domene, A i B, preklapaju unutar šire domene, tj. imamo metonimiju tipa DIO UMJESTO DRUGOG DIJELA, a iz toga se razvija metaforičko značenje gdje se radi o dvjema različitim i odvojenim domenama. Sljedeći idiomatski izrazi neki su od Goossensovih (1990: 332) primjera za metaforu iz metonimije:

- (38) a. beat one's breast
b. to be close-lipped

Metonimijski temelj u prvom primjeru sastavni je dio kršćanskog obreda priznavanja grijeha. Drugim riječima, udaranje šakom o prsa kao istaknuti dio radnje zamjenjuje cijelu kompleksnu radnju. Na sljedećoj razini ta metonimijski aktivirana radnja služi kao polazna domena pomoću koje se strukturira druga domena na temelju sličnosti, tj. idiomatski izraz označava glasno

i javno iskazivanje žaljenja općenito, koje može dijelom biti samo hinjeno. U drugom primjeru usne kao jezični organ metonimijski predstavljaju govor odnosno jezičnu djelatnost uopće (kao i drugi jezični organi, npr. *jezik*). Sastavljene usne metonimijski označavaju odsutnost bilo kakvog izričaja, tj. šutnju, a šutnja se metaforički može dalje tumačiti i kao neizražavanje mišljenja ili stava o nekom pitanju.

Zabijanje posljednjeg čavla u nečiji lijes metonimija je gdje dio kompleksnog scenarija stoji umjesto cijelog scenarija, tj. jedna od posljednjih radnji pripreme za sprovod stoji umjesto sprovida. Metaforičkim poopćavanjem opseg porabe izraza širi se na situacije gdje se nešto uništava ili dokrajčuje:

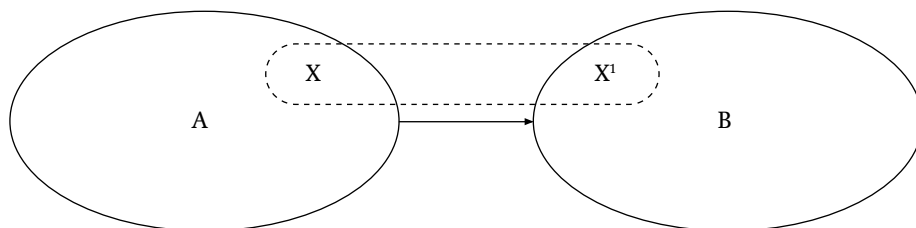
- (39) a. Vlada će „**zabiti zadnji čavao u lijes** narodnih referenduma!“
 b. Ne želimo **zabiti zadnji čavao u lijes** kluba, ali nema izlaza...
 c. Tko je Nicola Sturgeon, žena koja bi mogla **zabiti posljednji čavao u lijes** Ujedinjenog Kraljevstva?

Riemer (2001 i 2002) iznosi argumente protiv postuliranja te mogućnosti ističući da slabljenje i gubitak metonimijskih veza odnosno njihova konvencionalizacija rezultira postmetonimijom, ali ne nužno i metaforom. Ruiz de Mendoza i Diez Velasco (2003: 519) protive se Riemerovu stavu te daju za pravo Goossensu i zaključuju:

Thus, the fact that a metonymy loses part of its metonymic value because of conventionalisation is only symptomatic of the fact that it is applicable to a wider range of situations, which in turn points to the existence of a mapping between separate domains: a source domain where the metonymy still takes place and a target domain where there is no metonymic mapping.

Metonimija unutar metafore

Iako to nije čest slučaj, metonimija može djelovati unutar metafore, kao u izrazu *zapeti za oko* gdje se ono što privlači pozornost konceptualizira metaforički kao neki objekt koji se kreće i može na nekom mjestu zapeti, a oko kao organ vida metaforički se konceptualizira kao mjesto u čijoj se neposrednoj blizini kreću predmeti. Samo zapinjanje za oko metaforički se prikazuje kao dopadanje odnosno privlačenje pažnje. Oko pri tome metonimijski stoji umjesto perceptivne sposobnosti vizualnog zamjećivanja, kao što smo već vidjeli u primjeru (17) b. Goossens taj tip shematski prikazuje ovako:

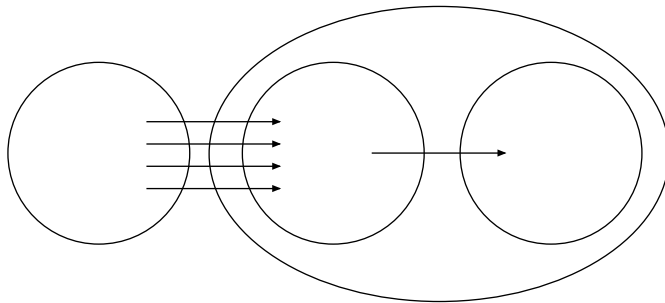

Slika 10. Metonimija unutar metafore

Ruiz de Mendoza i Diez Velasco (2003) analiziraju primjere *to seal one's lips* (čuvati tajnu) i *to knot one's stomach* (grčenje zbog straha ili uzbuđenja) kao metonimijsko širenje metaforičkog cilja. Kritiziraju Goossensove primjere metonimije unutar metafore jer smatraju da se metonimija uvijek nalazi unutar izvorne ili ciljne domene metafore. Tvrde da je to logična posljedica činjenice da kod metafore imamo dvije domene, a kod metonimije jednu. Dakle metaforička preslikavanja omogućuju prirodnu okosnicu za širenje i redukciju.

Metafora unutar metonimije

Metafora može djelovati unutar metonimije, tj. pripremiti joj teren. To se očituje u izrazu *imati nešto na pameti* gdje je PAMET koja metonimijski stoji umjesto PAŽNJE prethodno metaforički konceptualizirana kao SPREMNIK. Ta bi se mogućnost mogla shematski prikazati ovako:

Slika 11. Metafora unutar metonimije

Demetonimizacija unutar metafore

Taj rijedak slučaj interakcije metafore i metonimije na prvi pogled može izgledati kao metonimija unutar metafore. Goossens ga ilustrira engleskim primjerom *to pay a lip service* 'podržavati samo na riječima, ali ne i u stvarnosti'. Glagol *pay* 'plaćati' naznačava kontekst poravnavanja nekog duga, što je prema Goossensu metaforički okvir. Unutar izraza *lip service* imenica *lip* 'usna' metonimijski stoji umjesto sposobnosti govorenja. Goossens tvrdi da se, kako bi cijeli figurativni izraz mogao funkcionirati, taj izraz mora interpretirati, tj. proširiti, u smislu 'usluga samo pomoću usana', pri čemu se gubi metonimijski cilj, tj. dio tijela sada je odvojen od sposobnosti govorenja odnosno demetonimiziran.

2.2.4. Dinamički karakter interakcije metafora i metonimija

Goossensov bi prijedlog trebalo uzeti kao ono što zapravo jest – polazište u diskusiji, a termin kao krovni naziv za različite oblike prožimanja metafore i metonimije. Njegova bi se četiri tipa možda mogla svesti i na samo dva jer razlikovanje tipova na temelju činjenice da i nešto manje transparentni, dijakronijski procesi mogu odnosno ne moraju biti uključeni ne mijenja bitno

narav procesa. Bitno je što prethodi čemu, metafora metonimiji ili pak metonimija metafori.

S druge je pak strane Goossensov prijedlog relativno nefleksibilan, odnosno postavlja kao takav konceptualno ograničenje jer sugerira da su uvijek uključene samo po jedna metafora ili metonimija, a zapravo u stvarnosti nema ograničenja koliko figurativnih slojeva možemo imati. Analizirajući primjer:

(40) *Pred nama se ukazao prizor iz **Dantea***

mogli bismo pomisliti da se jednostavno radi o metonimiji. Situacija je ipak složenija. Naravno, piščevo je ime, *Dante*, metonimijski uporabljeno da bi se označilo njegovo djelo. No to je samo prvi metonimijski sloj. Na temelju konteksta (a to je opis neke užasne scene koja je rezultat prirodne katastrofe, ratnih djelovanja ili terorističkog čina) ipak zaključujemo da se ne radi o cjelokupnom Danteovu djelu, već o točno određenom dijelu jednog djela, tj. o *Paklu* iz njegove *Božanstvene komedije*, što je drugi metonimijski sloj. Naposljetku imamo metaforički sloj gdje se izraz prenosi na domenu stvarnih događaja na nekoj konkretnoj lokaciji. Dakle radi se o metafori u čijem su temelju dvije metonimije.

Metaftonimije mogu biti i vizualne, pa i multimodalne, tj. višeosjetilne. Metonimija može djelovati unutar metafore u vizualnom modusu, no ta njihova interakcija baš ne slijedi način na koji je vidi Goossens jer višeosjetilnost nije podložna ograničenjima kao jezik svoje linearnosti. U stripovima i karikaturama konvencionalno se rabi oblačić s oblim komadom drva koje reže pila iznad nekog lika koji spava. Ekvivalent te vizualne scene prisutan je i u nekim jezicima u obliku idiomatskog izraza, kao u ovim dvama novinskim naslovima na hrvatskom i engleskom:

(41) **‘Pilite drva’** u krevetu? Trikovi uz koje ćete zaustaviti hrkanje. (<https://www.24sata.hr/lifestyle/pilite-drva-u-krevetu-trikovi-uz-koje-cete-zaustaviti-hrkanje-566647>)

(42) **Sleep Apnea: When it’s more than just sawing logs** (<https://victoriapostacute.com/sleep-apnea-when-its-more-than-just-sawing-logs/>)

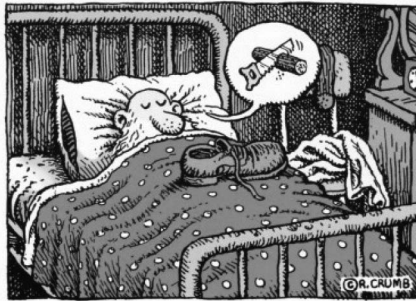
Valja zapaziti da se ti jezični izrazi zapravo odnose na hrkanje u snu, a po svemu sudeći to je slučaj i u sljedećem primjeru šaljive njemačke razglednice iz 20-ih godina prošlog stoljeća:

(43)

Međutim iz niza drugih vizualnih primjera razvidno je da se ta scena u stripovima ne odnosi na hrkanje, već na spavanje, pogotovo u anglosaksonskoj stripovnoj tradiciji.

(44)

Drugim riječima, došlo je do metonimijskog pomaka (POPRAVNI DIO RADNJE UMJESTO CIJELE RADNJE gdje je zvuk hrkanja popratna pojava spavanja, mogli bismo reći i jedan od indeksa spavanja). Ta je metonimija pak unutar metafore kojom se spavanje (ili hrkanje) na temelju sličnosti zvuka konceptualizira kao piljenje drva. U istom se kontekstu rabi i grafem Z ili niz grafema (ZZZ), što bi mogla biti onomatopeja za hrkanje, ali i onomatopeja za piljenje drva te onda metafora za spavanje. Potvrda je za to i karikatura koja slijedi u kojoj apotekar preporučuje pilu i cjepanicu kao izvrsno sredstvo za spavanje koje su isprobali njegovi kupci koji su likovi iz stripova:

(45)

Yus (2006: 230) navodi da se u stripovima i karikaturama radi o konvencionaliziranom načinu prikaza sna kao i u Leber-Cook i Cook (2013: 31).

U sljedećem primjeru te se dvije mogućnosti pojavljuju u kombinaciji, pa već imamo prijelaz u multimodalnost zbog kombinacije slike i jezika (u obliku trake s nizom grafema Z), a po svemu sudeći ne radi se o hrkanju, već o pojavi somnambulizma, tj. kretanja u snu.

(46)

U sljedećem primjeru oglasa kojim se upozorava na štetnost neovlaštenog servisiranja vozila također imamo vizualnu metaforu i više metonimijskih slojeva gdje je zbog interakcije s tekstom opet prisutna multimodalnost:

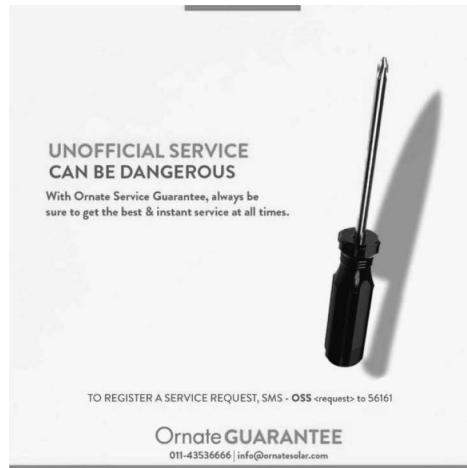
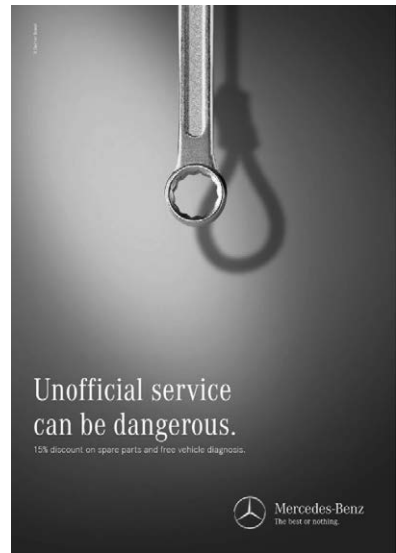
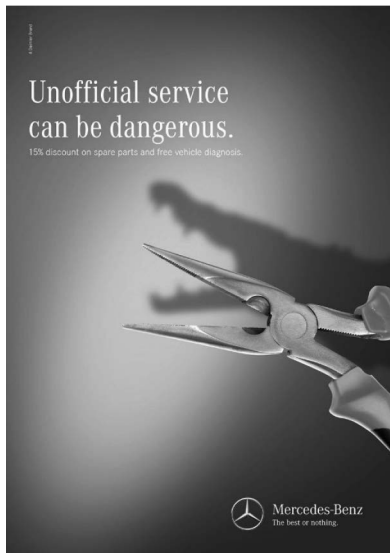
(47)

Francuski ključ prvo metonimijski stoji umjesto alata općenito (ČLAN KATEGORIJE UMJESTO CIJELE KATEGORIJE), a potom alat stoji umjesto mehani-

čarske djelatnosti koja se pomoću njega obavlja. Ključ se metaforički konceptualizira (pomoću sjene koju baca) kao neka grabežljiva zvijer. Da se radi o grabežljivoj zvijeri, jasno je jer se na sjeni vide oštri zubi koji metonimijski ukazuju na opasnost i potencijalne negativne posljedice, tj. štetu. Zapravo, postoji serija sličnih oglasa. I u drugom primjeru alat se metaforički prikazuje kao zvijer, dok se u trećem i četvrtom radi o predmetima kojima se može nekoga usmrtniti (omča vješala) ili ozlijediti (nož kao hladno oružje).

(48)

U sljedećem primjeru poljskog oglasa za voćni sok imamo metaforu (FI-ZIČKA BLIZINA JE EMOCIONALNA BLISKOST) paralelno realiziranu dvama modalitetima, tekstualno i vizualno. Vizualno je ta blizina iskazana dva puta, prvo su jabuka i kutija soka jedna uz drugu, a potom su jabuka i sok personificirani, tj. metaforički konceptualizirani kao dva ljudska bića.

(49)

Ta dva ljudska bića sjede jedno pokraj drugoga u prostoriji za koju zaključujemo da predstavlja kinodvoranu (metonimijsko zaključivanje na temelju redova sjedalice jednih iznad drugih, polutame i svjetla pomoću kojega se projicira film). Bliski tjelesni položaj u kinodvorani pak metonimijski aktivira dobro poznat širi stereotipni scenarij zblizavanja ljubavnika.

2.2.5. Interakcija metafore i metonimije u hiperbolama i antonomazijama

Već smo vidjeli kako se hiperbolički efekt može proizvesti kombinacijom dviju metonimija, no to je moguće i kombiniranjem metonimije i metafore. Izraz *iks puta* rabi se da bi se ukazalo na neki neodređen, no velik broj prilika:

(50) **Iks puta** sam ti rekao da to ne radiš.

Iks je naravno x , simbol koji se najčešće rabi u matematici za nepoznaticu. Budući da se radi o nečemu nepoznatome, aktivira se koncept udaljenosti jer nam je ono što je udaljeno ujedno i nepoznato ili manje poznato (zemlje, kontinenti itd.). To znači da taj izraz aktivira konceptualnu metaforu **MENTALNA UDALJENOST JE FIZIČKA UDALJENOST**. Jedan od poznatijih hiperboličkih izraza u anglosaksonskom svijetu jest:

(51) the shot heard around the world

Izraz se rabi da bi se referiralo na niz povijesnih događaja kojima je početak sukob između Britanaca i stanovnika američkih kolonija kod Lexingtona i Concorda koji je prerastao u početak Američke revolucije 1775. Povijesni izvori ne mogu utvrditi tko je ispalio prvi hitac, a sam izraz prvi se put pojavljuje u pjesmi Ralpa Walda Emersona *Concord Hymn*. Bilo kako bilo, jasno je da se radi o hiperboli jer se ni jedan hitac, makar bio ispaljen iz ma kako velikog topa, a kamoli iz puške, ne može čuti po cijelom svijetu. Očito je da hitac

metonimijski stoji umjesto cijelog povijesnog događaja odnosno niza povijesnih događaja. Na taj sloj dolazi metafora **VELIČINA JE VAŽNOST**, što implicira da je i zvuk vezan uz svjetski važan i velik događaj i sam jako velik odnosno svjetski važan. Spomenimo i to da se izraz ponekad rabi i za referiranje na druge slične događaje, poput atentata na austrijskog nadvojvodu Franju Ferdinanda, što je dovelo početka Prvog svjetskog rata.

Hiperbolički efekt može nastati i udruživanjem vizualne metafore i skalarne metonimije kao u sljedećim primjerima reklama:

(52)

U slučaju reklame za lak za nokte sugerira se da primjena laka nema samo estetski efekt, već i da ojačava nokat jer je nokat na slici toliko jak da se može upotrijebiti za otvaranje konzerve. Vizualni retorički efekt postiže se metonimijom POSLJEDICA UMJESTO UZROKA, tj. između izuzetne funkcije nokta i primjene laka postoji kauzalna veza. Naravno, pretjerivanje je očito, što oglaš čini izuzetnijim. Jačina je skalarno obilježje koje se može stupnjevati. Krajnja točka ili neka točka vrlo blizu te krajnje točke na skali jačine rabi se kao metonimijski izvor za metonimiju KRAJNJA TOČKA NA SKALI UMJESTO ODSJEČKA SKALE KOJI JE IZNAD PROSJEKA (usp. Radden i Kövecses 1999: 32; Brdar-Szabó i Brdar 2005 i 2010). Sada se nokat može metaforički konceptualizirati kao alat, kao konceptualni prijenos općenitije metafore LJUDI SU STROJEVI. I analiza drugog oglasa, za umak koji prema definiciji mora biti pikantan, uključuje istu skalarnu metonimiju te metaforu INTENZITET JE VRELINA, pri čemu je jasno da je vatra povezana sa samim vrhom temperaturne skale. I sam je okus ljutosti izvor iskustvene motivacije jer ljuta hrana izaziva iritaciju usta i ždrijela koja lokalno podiže tjelesnu temperaturu (osjećaj ‘paljenja’). Recimo i to da hrvatski pridjev *ljut* tijekom razvoja od svog staroslavenskog korijena *ljutъ* karakterizira komponenta intenzivnosti. Prema Gluhaku (1993) taj staroslavenski korijen objedinjuje značenja ‘zao’, ‘ljutit’ i ‘strašan’. Analiza semantičkog razvoja leksema od 16. do početka 20. stoljeća koju je provela Raffaelli (2009: 221–222) pokazuje da se on „pojavljuje u nekoliko značenja, koja su ponajprije povezana s ‘divljaštvom’, ‘okrutnošću’, a onda i s ‘kiselošću’, odnosno ‘jačinom okusa’“ (2009: 222), a da se značenje ‘intenzivna okusa’ „može tumačiti kao metonimijski motivirano metaforičko značenje“ (2009: 235). Konzumacija ljutih namirnica može imati tako intenzivan i nagao efekt da se osoba može boriti za dah te iznenada otvoriti usta u pokušaju „hlađenja“. Posve je očita korespondencija s iznenadnom erupcijom vulkana, a to se sugerira i vizualno rezanjem lika koji je grafička podloga, tj. redukcijom ljudskog lica prikazanog iz profila na usnice i dio brade te na dio između usta i nosa koji vizualno podsjeća na konusni oblik vulkana s njegovim padinama, dok iz usta izlaze vatra i dim. Ta se metafora, čovjek je vulkan, može rabiti i u drugim kontekstima, recimo da se referira na nečije nagle izljeve srdžbe:

(53) All of Nixon’s breakthroughs pale against the most severe constitutional crisis of our history, which Greenberg sees not as an isolated burglary, but as part of a long pattern of extralegal behavior – from spying on White House employees to threatening to bomb political enemies and failing to pay taxes – that sprang from some deep vault inside the **Vesuvius** of Nixon’s psyche. (*The New York Times*, 16. 11. 2003, str. 11)

Antonomazija (latinski *pronominatō*) koji se put tretira kao samostalna figura, a koji put kao podvrsta perifraze ili sinegdohe, a time kao poseban slučaj metonimije. Zapravo se mogu razlikovati dvije vrste antonomazije (v. Plett 1991: 73; Benčić 1995; Bagić 2012). Kod prave ili antičke antonomazije dolazi do zamjene vlastitog imena (u pravilu imena osoba ili mjesta) perifra-

zom ili apelativom, a kod vosijanske (nazvane po retoričaru i gramatičaru G. J. Vossiusu ili Vossu), tvrdi se u literaturi, radi se o obratnom slučaju, tj. o zamjeni apelativa vlastitim imenom. Kod prve vrste očito je da se referiranje na nositelja neke osobine pomoću osobine temelji na metonimiji (*Željezna lady* – *Margaret Thatcher*, *Čelični kancelar* – *Otto von Bismarck*, *Grad*, *Vječni Grad* – *Rim*, *Grad Svjetla* – *Pariz*). Taj se tip može lako naći i u metaforičkom kontekstu, no, po svemu sudeći, tome prethodi još jedan metonimijski sloj gdje se značenje sužava s osobe na samo jednu njezinu osobinu, a ovdje je to sposobnost preživljavanja i (us)trajanja:

- (54) ‘Turska željezna lady’ ruši Erdoğana: „Meral, spasi nas!“
Nju danas zovu „**turskom željeznom lady**“. Meral Aksener prije nekoliko tjedana drznula se učiniti ono što se u Turskoj u strahu od zatvaranja i batinanja usuđuje sve manje ljudi – otvoreno se sprdala s Recepom Tayyipom Erdoğanom.
- (55) **ŽELJEZNA LADY** NE DA NA SLAVENA: Svima koji zazivaju njegovu smjenu poslala opaku poruku
No, ako je vjerovati dopredsjednici West Hama **Karren Brady**, otkaz Slavenu Biliću ne dolazi u obzir. Ona se u kolumni za *The Sun* osvrnula na nagađanja o smjeni bivšeg hrvatskog izbornika.
- (56) **Željezna Lady: Maca Mia** jača i od pada s desetog kata zgrade

Vosijanska antonomazija, koja se također, još uvjerljivije, temelji na metonimiji, može se vrlo često naći i u metaforičkom kontekstu:

- (57) **Košarkaški Mozart** (Dražen Petrović)
- (58) Kakvo vino stvara **taj Mozart među zadarskim vinarima**, praktično usred ničega! [<http://slobodnadalmacija.hr/dalmacija/zadar/clanak/id/283882/nadinsko-blato-nek-se-dize-do-berbe-ce-slador-biti-24-grada>]
- (59) Neviđena inteligencija na testu – vrana dokazala da je **Einstein među pticama!** [<http://www.index.hr/lajk/poster/135541/video-nevidena-inteligencija-na-testu-vrana-dokazala-da-je-einstein-medu-pticama>]

3. Zaključno

Konceptualna metafora i konceptualna metonimija kao najvažnije figurativne kognitivne operacije mogu imati istaknutu ulogu u strukturiranju nekog iskaza odnosno kreiranju njegove poruke, a nerijetko pritom djeluju združeno. Namjera je ovog priloga bila rasvijetliti mogućnosti interakcije metafora i metonimija. Jedan od preduvjeta da se može govoriti o njihovoj interakciji jest relativno jasno razgraničenje tih dvaju procesa, što se na temelju uvida u relevantnu literaturu ispostavlja kao zadatak koji je teži od očekivanog. U nedostatku definicija pomoću kojih bismo ih mogli sveobuhvatno odrediti moramo se zadovoljiti taksativnim pobrojavanjem njihovih sličnosti i razlika.

Oboružani tim spoznajama, u drugom dijelu priloga krenuli smo u razmatranje različitih načina i pojava oblika njihove interakcije. Sam je naslov rada namjerno dvoznačan jer pokriva više tipova interakcije. U prvom redu možemo pod time podrazumijevati supojavu metafore i metonimije, pri čemu se one simultano ostvaruju kao jedan jedini izraz. O tome obliku njihove interakcije bilo je dosta riječi u kognitivnolingvističkim radovima 90-ih godina i za njega se od tada rabi naziv metaftonimija, koji je prvi uveo L. Goossens (1990).

No pri tome se može raditi o samo jednoj konceptualnoj metafori ili metonimiji leksikaliziranoj u samo jednom izrazu, ali vrlo često one nisu izolirane, već se pojavljuju u društvu drugih metafora i metonimija. Kao što smo vidjeli kod metafora, možemo tako imati slučajeve gdje je ciljna domena ista, ali se rabe različite izvorne domene. Isto je tako moguće da ciljna i izvorna domena budu iste, a razlika je samo u specifičnim realizacijama izvorne domene. Unutar nekog diskursa možemo naći i srodne metafore koje se razlikuju prema razini (npr. jedna visokorazinska i jedna ili više nižerazinskih). U slučaju konceptualnih metonimija nailazimo na višeslojne metonimije gdje jedan koncept može istovremeno biti cilj jedne metonimije, ali i izvor za drugu. Konceptualne metonimije mogu se pojavljivati i u lancima različite kompleksnosti.

Naravno, metafore i metonimije mogu se i međusobno isprepletati, i to na više načina i razina. Barcelona (2000) tako zastupa stav da metonimija motivira sve metafore, dok Kövecses (2013) smatra da se korelacijske metafore temelje na metonimijama. U okviru Goossensove metaftonimije mogu se razlikovati četiri tipa odnosa: 1. metafora može nastati iz metonimije poopćavanjem, 2. metonimija može djelovati unutar metafore, 3. metafora može djelovati unutar metonimije, 4. unutar metafore može naposljetku doći i do demetonomizacije metonimije odnosno do odvajanja dijela od cjeline kao pretpostavke za djelovanje metafore. U svim slučajevima koje opisuje Goossens radi se o interakciji jedne konceptualne metafore i jedne konceptualne metonimije, no proučavanje autentične jezične uporabe pokazuje da ona može biti i znatno kompleksnije naravi, da može uključivati oba ta procesa opetovano i na više razina, da može uključivati višeosjetilnost te da može proizvesti pojave poput hiperbole ili antonomazije, zorno ilustrirajući kako interakcija metafora i metonimija pomiče granice ljudske kreativnosti.

Literatura

- Bagić, Krešimir. 2012. *Rječnik stilskih figura*. Zagreb: Školska knjiga.
- Barcelona, Antonio. 2000. On the plausibility of claiming a metonymic motivation for conceptual metaphor. U: *Metaphor and metonymy at the crossroads. A cognitive perspective* (ur. Antonio Barcelona): 31–58. Berlin – New York: Mouton de Gruyter.
- Barcelona, Antonio. 2002. Clarifying and applying the notions of metaphor and metonymy within cognitive linguistics: An update. U: *Metaphor and Metonymy in Comparison and Contrast* (ur. René Dirven i Ralf Pörings): 207–277. Berlin – New York: Mouton de Gruyter.
- Barcelona, Antonio. 2003. Metonymy in cognitive linguistics: An analysis and a few modest proposals. U: *Motivation in Language: Studies in Honor of Günter Radden* (ur. Hubert Cuyckens, Thomas Berg, René Dirven i Klaus-Uwe Panther): 223–255. Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins.
- Barcelona, Antonio. 2005. The multilevel operation of metonymy in grammar and discourse, with particular attention to metonymic chains. U: *Cognitive Linguistics: Internal Dynamics and Interdisciplinary Interaction* (ur. Francisco José Ruiz de Mendoza Ibáñez i Sandra Peña Cervel): 313–352. Berlin – New York: Mouton de Gruyter.
- Benčić, Živa. 1995. Antonomazija. U: *Tropi i figure* (ur. Živa Benčić i Dunja Fališevac): 189–219. Zagreb: Zavod za znanost o književnosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.
- Brdar, Mario. 2005. Ways of getting around and signaling metonymy in the grammar of noun phrases. *Bosanski jezik* 4: 39–61.
- Brdar, Mario. 2007. *Metonymy in Grammar: Towards Motivating Extensions of Grammatical Constructions and Categories*. Osijek: Faculty of Philosophy, Josip Juraj Strossmayer University.
- Brdar, Mario. 2017. Intensification and metonymy in some xyz constructions: From the Bible to Einstein. *LaMiCus – Language, Mind, Culture and Society* 1: 110–134.
- Brdar, Mario; Rita Brdar-Szabó. 2007. When Zidane is not simply Zidane, and Bill Gates is not just Bill Gates: Or, Some thoughts on online construction of metaphonymic meanings of proper names. U: *Aspects of Meaning Construction* (ur. Günter Radden, Klaus-Michael Köpcke, Thomas Berg i Peter Siemund): 125–142. Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins.
- Brdar, Mario; Marija Omazić; Gabrijela Buljan; Dubravka Vidaković. 2005. O smjeru metaforičkih preslikavanja. *Semantika prirodnog jezika i metajezik semantike* (ur. Jagoda Granić): 141–151. Zagreb – Split: Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku.

- Brdar, Mario; Jadranka Zlomislić; Blaženka Šoštarić; Alma Vančura. 2009. From metaphorical *banana skins* to metonymic *riddbergers*: On two types of polysemy. U: *Cognitive Approaches to English: Fundamental, Methodological, Interdisciplinary and Applied Aspects* (ur. Mario Brdar, Marija Omazić i Višnja Pavičić Takač): 151–169. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing.
- Brdar-Szabó, Rita; Mario Brdar. 2005. Scalar models in a cognitive approach to hyperbolic expressions: With a little help from metonymy. U: *Pragmatics Today* (ur. Piotr Cap): 75–94. Frankfurt a. M.: Peter Lang.
- Brdar-Szabó, Rita; Mario Brdar. 2010. „Mummy, i love you like a thousand ladybirds“: Reflections on the emergence of hyperbolic effects and the truth of hyperboles. U: *Tropical Truth(s). The Epistemology of Metaphor and Other Tropes* (ur. Armin Burkhardt i Brigitte Nerlich): 383–427. Berlin – New York: Walter de Gruyter.
- Brdar-Szabó, Rita; Mario Brdar. 2011. What do metonymic chains reveal about the nature of metonymy? U: *Defining metonymy in cognitive linguistics: Towards a consensus view* (ur. Réka Benczes, Antonio Barcelona, Francisco José Ruiz de Mendoza Ibáñez): 217–248. Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins.
- Bredin, Hugh. 1984. Metonymy. *Poetics Today* 5: 45–58.
- Cameron, Lynne J.; Juurd H. Stelma. 2004. Metaphor clusters in discourse. *Journal of Applied Linguistics* 1: 107–136.
- Copestake, Ann; Ted Briscoe. 1995. Semi-productive polysemy and sense extension. *Journal of Semantics* 12: 15–67.
- Croft, William. 1993. The role of domains in the interpretation of metaphors and metonymies. *Cognitive Linguistics* 4: 335–370.
- Dirven, René, 2002. Metonymy and metaphor: Different mental strategies of conceptualisation. U: *Metaphor and Metonymy in Comparison and Contrast* (ur. René Dirven i Ralf Pörings): 75–113. Berlin – New York: Mouton de Gruyter.
- Fillmore, C. J. 1976. Frame semantics and the nature of language. U: *Origins and Evolution of Language and Speech* (ur. Stevan Harnad, Horst D. Steklis, Jane Lancaster): 20–32. New York: New York Academy of Sciences.
- Fillmore, Charles J. 1982. Frame semantics. U: *Linguistics in the Morning Calm. Selected Papers from SICOL-1981* (ur. In-Seok Yang): 111–137. Seoul: Hanshin Publishing.
- Fontanier, Pierre. 1977 [1827]. *Les figures du discours*. Introduction par G. Genette. Paris: Flammarion.
- Geeraerts, Dirk. 2002. The interaction of metaphor and metonymy in composite expressions. U: *Metaphor and Metonymy in Comparison and Contrast* (ur. René Dirven i Ralf Pörings): 435–465. Berlin – New York: Mouton de Gruyter.

- Genette, Gérard. 1980 [1972]. *Narrative Discourse: An Essay in Method*. Translated by Jane E. Lewin. Ithaca – New York: Cornell University Press.
- Gévaudan, Paul. 1997. La polysémie verticale: Hypothèses, analyses et interprétations. *Philologie im Netz* 9: 11–34.
- Gluhak, Alemko. 1993. *Hrvatski etimološki rječnik*. Zagreb: August Cesarec.
- Goatly, Andrew. 1997. *The Language of Metaphors*. London – New York: Routledge.
- Goossens, Louis. 1990. Metaphonymy: The interaction of metaphor and metonymy in expressions. *Cognitive Linguistics* 1: 323–340.
- Grady, Joseph. 1997a. *Foundations of Meaning: Primary Metaphors and Primary Scenes*. (PhD). Berkeley: University of California.
- Grady, Joseph. 1997b. THEORIES ARE BUILDINGS revisited. *Cognitive Linguistics* 8: 267–290.
- Horn, Laurence R. 1984. Toward a new taxonomy for pragmatic inference: Q-based and R-based implicature. U: *Meaning, Form, and Use in Context: Linguistic applications* (ur. Deborah Schiffrin): 11–42. Washington: Georgetown University Press.
- Jakobson, Roman. 2002 [1956]. The metaphorical and metonymic poles. U: *Metaphor and Metonymy in Comparison and Contrast* (ur. René Dirven i Ralf Pörings): 41–47. Berlin – New York: Mouton de Gruyter.
- Koller, Veronika. 2003. Metaphor clusters, metaphor chains: Analyzing the multifunctionality of metaphor in text. *metaphorik.de* 5: 115–134.
- Koskela, Anu. 2011. Metonymy, category broadening and narrowing, and vertical polysemy. U: *Defining metonymy in cognitive linguistics: Towards a consensus view* (ur. Réka Benczes, Antonio Barcelona, Francisco José Ruiz de Mendoza Ibáñez): 125–146. Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins.
- Koskela, Anu. 2014. Shoes, boots and vertical polysemes: The dynamic construal and conventionality of word senses. *Review of Cognitive Linguistics* 12: 259–287.
- Kövecses, Zoltán. 2002. *Metaphor: A Practical Introduction*. Oxford: Oxford University Press.
- Kövecses, Zoltán. 2013. The metaphor–metonymy relationship: Correlation metaphors are based on metonymy. *Metaphor & Symbol* 28: 75–88.
- Kövecses, Zoltán; Günter Radden. 1998. Metonymy: Developing a cognitive linguistic view. *Cognitive Linguistics* 9: 37–77.
- Lakoff, George; Mark Johnson. 1980. *Metaphors We Live by*. Chicago – London: University of Chicago Press.
- Langacker, Ronald W. 1984. Active zones. *BLS* 10: 172–188.

- Langacker, Ronald W. 1991. *Concept, Image, and Symbol. The Cognitive Basis of Grammar*. Berlin – New York: Mouton de Gruyter.
- Leber-Cook, Alice; Roy T. Cook. 2013. Stigmatization, multimodality and metaphor: Comics in the adult English as a second language classroom. U: *Graphic Novels and Comics in the Classroom: Essays on the Educational Power of Sequential Art* (ur. Carrye Kay Syma i Robert G. Weiner): 23–34. Jefferson, NC: McFarland & Company.
- Nunberg, Geoffrey. 1995. Transfers of meaning. *Journal of Semantics* 12: 109–132.
- Plett, Heinrich F. 1991. *Einführung in die rhetorische Textanalyse*. 8. Auflage. Hamburg: Helmut Buske Verlag.
- Radden, Günter. 2000. How metonymic are metaphors? U: *Metaphor and Metonymy at the Crossroads* (ur. Antonio Barcelona): 93–109. Berlin – New York: Mouton de Gruyter.
- Radden, Günter; Zoltán Kövecses. 1999. Towards a theory of metonymy. U: *Metonymy in Language and Thought* (ur. Klaus-Uwe Panther i Günter Radden): 17–59. Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins.
- Raffaelli, Ida. 2009. *Značenje kroz vrijeme*. Zagreb: Disput.
- Riemer, Nick. 2001. Remetonymizing metaphor: Hypercategories in semantic extension. *Cognitive Linguistics* 12: 379–401.
- Riemer, Nick. 2002. When is a metonymy no longer a metonymy? U: *Metaphor and Metonymy in Comparison and Contrast* (ur. René Dirven i Ralf Pörings): 379–406. Berlin – New York: Mouton de Gruyter.
- Ruiz de Mendoza Ibáñez, Francisco José. 2000. The role of mappings and domains in understanding Metonymy. U: *Metaphor and Metonymy at the Crossroads* (ur. Antonio Barcelona): 109–133. Berlin – New York: Mouton de Gruyter.
- Ruiz de Mendoza Ibáñez, Francisco José; Olga Isabel Díez Velasco. 2002. Patterns of conceptual interaction. U: *Metaphor and Metonymy in Comparison and Contrast* (ur. René Dirven i Ralf Pörings): 489–532. Berlin – New York: Mouton de Gruyter.
- Ruiz de Mendoza Ibáñez, Francisco José; Ricardo Mairal Usón. 2007. High-level metaphor and metonymy in meaning construction. U: *Aspects of Meaning Construction* (ur. Günter Radden, Klaus-Michael Köpcke, Thomas Berg i Peter Siemund): 33–49. Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins.
- Searle, John R. 1993. Metaphor. U: *Metaphor and Thought* (ur. Andrew Ortony): 83–111. Cambridge: Cambridge University Press.
- Semino, Elena. 2008. *Metaphor in Discourse*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Seto, Ken-ichi. 1999. Distinguishing metonymy from synecdoche. U: *Metonymy in Language and Thought* (ur. Klaus-Uwe Panther i Günter Radden): 91–120. Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins.
- Wallington, Alan M.; John A. Barnden; Marina A. Barnden; Fiona J. Ferguson; Sheila R. Glaseby. 2003. Metaphoricity signals: A corpus-based investigation. *Technical Report CSRP-03-05*, School of Computer Science, The University of Birmingham, U.K.
- Yus, Francisco. 2006. Inferring from comics: A multi-stage account. *Quaderns de Filologia. Estudis de Comunicació* 3: 223–249.

Metaphors and Metonymies in Interaction

Summary

Conceptual metaphors and conceptual metonymies, as two most important cognitive operations, can shape part of an utterance, or even a whole utterance. It may be the case that a single metaphor or metonymy is involved that is lexicalized in a single expression, but they are often not isolated as they occur accompanied by other metaphors and metonymies. In the case of metaphors we may have a metaphor sharing the same target domain, but drawing on different source domains. It is also possible for both the source and the target domain to be shared, the difference residing in particular lexicalizations, in particular those related to the source domain. We may also find related metaphors within an utterance that exhibit different levels of specificity (e.g. a generic or high-level metaphor and one or more specific or low-level metaphors). In the case of conceptual metonymies we find multi-tiered metonymies, where one concept can simultaneously function as the target of one metonymy and the source of another. Conceptual metonymies can also appear in chains of various complexity.

Metaphors and metonymies can of course intertwine in a number of ways and at various levels. Barcelona (2000) is of the opinion that metonymy motivates all metaphors, while Kövecses (2013) thinks that correlation metaphors are based on metonymies. Goossens (1990) introduces the term metaphonymy in order to cover various ways in which they can interact at conceptual level and produce a single linguistic expression. He distinguishes four possibilities here: 1. metaphor from metonymy, 2. metonymy within metaphor, 3. metaphor within metonymy, 4. demetonymization of metonymy. In all these Goossens's cases involve the interaction of one conceptual metaphor and one conceptual metonymy, but studying of authentic usage reveals that their interaction may be far more complex and can also lead to phenomena like hyperbole or antonomasia.

Ključne riječi: metafora, metonimija, metaforički lanci, metonimijski lanci, višeslojne metonimije, metaftonimija, postmetonimija, hiperbola, antonomazija

Keywords: metaphor, metonymy, metaphorical chain, metonymic chain, multi-tiered metonymy, metaphonymy, post-metonymy, hyperbole, antonomasia